

Presidenten forslår at utenriksministerens redegjørelse oversendes Stortinget av 1940.

Votering:

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

Protokollen blev derefter oplest uten å foranledige noen bemerkning.

Møtet hevet kl. 13,10.

**Møte for lukkede dører
tirsdag den 9 januar 1940 kl. 10.**

President: Hambro.

Dagsorden:

Forsvarsministeren vil gi en utredning.

Presidenten: Presidenten foreslår at dette møte holdes for lukkede dører — og anser det for enstemmig bifalt.

Presidenten foreslår at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til å overvære møtet — og anser det for enstemmig bifalt.

Videre foreslår presidenten etter henstilling fra Regjeringen at utenriksråden, ekspedisjonschef Helgerud, oberst Abel, oberst Tobiasen, oberstløytnant Mjøllner og kommandørkaptein Lorck fra Forsvarsdepartementet gis adgang til å overvære møtet — og anser det for enstemmig bifalt. Likeledes foreslår presidenten at representanter for den innenbys og utenbys presse etter fortegnelse fra Utenriksdepartementets pressekontor får adgang til å overvære møtet — og anser det for enstemmig bifalt.

Statsråd Ljungberg: I St.meld. nr. 4 av 7/9 1939 blev redegjort for nøytralitetsrådgerder ved Hæren og Sjøforsvaret. De endringer som er foretatt, og situasjonen nu er i store trekk følgende: Jeg nevner først forholdet for Hærens avdelingers vedkommende i Sør-Norge. Den 3 september var den opsatte nøytralitetsvakt følgende: 4 infanteribataljoner, på Trandum, Gimle, Madla og Ulven. 1 hjulrytterkompani, dels i Søgne, dels på Evjemoen. 1 bergbatteri på Evjemoen. De først opsatte avdelinger var inne til 2 november. Senere har avdelingene vært avløst i 45 dagers skift. Fra avløsningen pr. 29 januar er det bestemt at skiftene skal være på 60 dager. Fra og med 28 mars i år vil en av de avløsende bataljoner

bli innkalt for annen gang. Fra 26 mai vil ytterligere 2 avløsende bataljoner ha vært inne 1 gang før.

I tillegg til denne opsetning er besluttet følgende engangsopsetning av linjeavdelinger: 1 infanterikompani på Haugesundshalvøen fra 30 januar, 1 motormitraljøsekompani og en luftvernmitraljøsetropp av 8 regiment fra 23 januar, og endelig 3 pionerkompanier. Dette siste for å forsterke besetningen i Jæren-avsnittet. Dette blir også med 60 dagers skift. Dessuten vil det bli innkalt 1 bataljon av feltartilleriregiment nr. 1 fra slutten av mars, en bataljon av feltartilleriregiment nr. 2 fra 30 januar og 1 bataljon av feltartilleriregiment nr. 3 fra 31 januar. Disse 3 feltartilleribataljoner vil få en tjenestetid på 45 dager.

Av landevernsavdelinger blev pr. 3/9 kalt inn 6 kompanier, ved Oscarsborg, Horten, Oslofjord festning, Kristiansand festning, Bergen festning og Agdenes festning. Pr. 20 oktober blev 4 av kompaniene sløifet, slik at bare kompaniene på Horten og Oslofjord festning blev beholdt. Disse har senere vært avløst i 45 dagers skift. Fra avløsningen midt i januar blir skiftene på 60 dager. Enn videre er satt op et mindre antall små sikringsvakter ved magasiner m.v.

I Nord-Norge blev rekruttavdelingene holdt inne til 10 oktober, de var da holdt inne vel en måned over den ordinære rekruttskole-tid. Pr. 10 oktober blev det satt op: 1 bataljon av 15. regiment på Elvegardsmoen, 1 landvernkompani og 1 landverns mitraljøsetropp av 16. regiment på Setermoen, og Varanger bataljon på Nyborgmoen. Enn videre blev garnisonskompaniet i Kirkenes forsterket. To artilleridetachementer er på henholdsvis 2 og 3 kanoner, lokalvernsskyts, blev opsatt, 1 i Narvik og 1 på Nyborgmoen, og 1 luftvernmitraljøsetropp i Kirkenes. Pr. 13 oktober blev satt op Alta bataljon i Alta, og 6. pionerkompani, som blev sendt til Sør-Varanger. Pr. 1 desember blev Varanger bataljon og landvernskompaniet med mitraljøsetropp av 16. regiment samt 6. pionerkompani sendt hjem. Omtrent samtidig blev Alta bataljon flyttet til Sør-Varanger, og midt i desember blev den ene bataljon av 15. regiment flyttet fra Elvegardsmoen til Sør-Varanger, og Alta bataljon blev sendt tilbake til Alta. Enn videre blev pr. 11 desember og 15 desember satt op 1 bataljon av 14. regiment, som ble sendt til Nyborgmoen, og 1 bataljon av 16. regiment på Setermoen.

Pr. 5 januar blev satt op 1 bataljon av 12. regiment, altså i Trøndelag, for 15 januar å skulle avløse bataljonen av 14. regiment på Nyborgmoen, og 1 bataljon av 13. regiment for å sendes til Elvegardsmoen. Pr. 15 januar

skulde skje følgende avløsninger: Bataljonen av 15. regiment skulde avløses i Sør-Varanger av den bataljon av 14. regiment som da var på Nyborgmoen. Bataljonen av 15. regiment i Sør-Varanger sendes da tilbake til Elvegardsmoen og dimitteres. Alta bataljon er tenkt dimittert 15 januar. Samtidig er bestemt satt op av 3. bergbataljon et motorisert batteri i Sør-Varanger i Neiden.

Dessuten er i Nord-Norge satt op en del mindre sikringsvakter, vakt detachementer m.v. Disse, samt artilleridetachmentene, forsterkningen ved garnisonskompaniet og luftvernmitraljøsetroppen i Kirkenes er hittil blitt — og er tenkt å skulle bli — avløst i regelmessige skift, fra nu av på 60 dager.

Så er besluttet følgende engangsinnkallinger for Nord-Norge: 1 bergbatteri av 3. bergbataljon fra 3 februar og et annet batteri av samme bataljon fra 6 april, til 45 dages tjeneste.

Efter den situasjon som inntrådte lørdag — jeg refererer til utenriksministerens redegjørelse igår — har Regjeringen besluttet følgende foranstaltninger i Nord-Norge: I Øst-Finnmark skal der nu inntil videre være 3 infanteribataljoner foruten det forsterkede garnisonskompani i Kirkenes, det vil bli 2 motoriserte batterier på 7,5 cm.s kanoner. I Tromsø-avsnittet settes op 6. brigade med stab, 3 infanteribataljoner, 3. bergartilleribataljon og resten av de til en brigade hørende spesialavdelinger og forsyningsorganisasjoner. Avdelinger som hittil har vært opsatt med noe redusert tren, skal kompletteres så langt råd er. Hestespørsmålet der oppe er visstnok temmelig vanskelig. Endelig er det besluttet å sette op divisjonsstaben med feltmessig styrke.

På grunn av situasjonen og da forbindelsen med Nord-Norge kan bli usikker, har Regjeringen også besluttet å opprette enhetskommando der oppe, idet chefen for 6. divisjon inntil videre vil bli forsvarschef og får sig underlagt alle operative stridskrefter til lands og til sjøs.

Hvad flyvevåbnet og luftvernet angår blev de pr. 1/9 39 mobilisert fullt ut. Fra 15/10 har flyvevåbnet vært satt op med noe redusert styrke (reduksjon i antall fly ved feltavdelingene med 1/3) for å skaffe personellet avløsning. Fra ca. 1/11 har en lignende reduksjon vært gjennomført ved luftvernet. Fra 10/1 40 skulde styrken atter økes noe, slik at Oslo luftforsvar kan sette op 2 øvelsesbatterier — de fleste andre 1 øvelsesbatteri. På grunn av den søndag 7/1 inntrådte situasjon har Regjeringen besluttet at flyvevåbnet og luftvernet igjen settes op med full styrke.

Så må jeg nevne litt om befalsspørsmålet, kurser.

I. 4 kurser for ekstraordinær befalsutdannelse ved Luftvernregimentet. Kursene skal være på 45 dager og holdes i Stavern med 30 elever i hvert kursus. Første kursus begynte 3/1 1940.

II. 8 dagers kursus for en del av befalet som kalles inn til infanteriets og artilleriets nøytralitetsvaktavdelinger (besluttet av departementet den 25/11 39). Kurset ledes av vedkommende regiment. Som elever møter vedkommende bataljonschef med stab og noe befal av stabskompaniet, kompanichefer, administrasjonsoffiserer og troppschefer. Ved en infanteribataljon vil det gjennomsnittlig bli 37 elever.

III. Kompaniførerkursus, eskadronførerkursus, batteriførerkursus på 2 måneder (besluttet av Forsvarsdepartementet 30/12). De er planlagt slik: a) kompaniførerkursus på Trandum med 78 elever, begynner 20/1 40, b) eskadronførerkursus på Gardermoen, 15 elever, begynner 15/1 40, c) batteriførerkursus i Fredrikstad, 19 elever, begynner 15/1 40. Disse kurser svarer nøiaktig til dem som automatisk skal settes op ved mobilisering. De erfaringer man har gjort ved de feltbataljoner som nu har vært inne, er at vi trenger i høy grad å få befalskurser. Derfor blev dette besluttet satt op med en gang.

IV. Kommanderende General har foreslått: a) forsert utdannelse ved divisjonenes befalsskoler med avslutning ca. 1 juni, b) troppsførerkurser — det er også en foranstaltning som inngår i mobiliseringsplanen — på 3 måneder ved divisjonenes befalsskoler for utskrevne lagførere, ca. 130 elever ved hver av 1., 2., 5. og 6. divisjon, ca. 90 elever ved 3. og 4. divisjon. Disse sistnevnte kurser er det ennå ikke truffet endelig avgjørelse om.

I tilslutning til denne redegjørelse for hæren skal jeg nevne litt om *hærens fabrikker*. Efter en muntlig konferanse med Kongsberg Våbenfabrikks og Raufoss Ammunisjonsfabrikkers direktører den 25 april 1939, bestemte departementet at det i enkelte driftsavdelinger ved Kongsberg Våbenfabrikk og Raufoss Ammunisjonsfabrikk, hvor det var særlig påkrevet, skulde settes i gang arbeide med to skift for effektivering av bestillinger til hæren. Den 22 desember bekreftet departementet muntlig beskjed om at det ved Kongsberg Våbenfabrikk og Raufoss Ammunisjonsfabrikk skulde settes i gang utvidet drift (flest mulig skift). Herved ble det også nødvendig å ta en rekke civile bedrifter til hjelp. Den 28 desember 1939 har Kommanderende General med departementets samtykke bemyndiget generalfelttøimesteren til i nødvendig utstrekning å sette i verk delvis

mobilisering ved Hærens våbentekniske korps på grunnlag av krigsopsetningsplan og mobiliseringsoppgjer.

Så noen bemerkninger om *materiell til hæren*.

a) Våbenteknisk materiell. Ved kgl. res. av 27/10 1939 blev det stillet til rådighet 4 millioner. Mesteparten er plasert i bestillinger innenlands. En del optisk materiell må dog tas utenlands. Av beløpet er foreløbig 600 000 kroner stillet til disposisjon til håndgranater, som vi trenger i høi grad. Bestillingen er plasert ved norsk civil bedrift. b) Sanitetsmateriell er bestilt for 300 000 kroner, vesentlig norsk leveranse, noen kirurgiske instrumenter må tas fra Sverige. c) Veterinærmateriell er bestilt for kr. 100 000, vesentlig norsk leveranse. d) Intendanturmateriell. Der er truffet avtale om produksjon av tekstilvarer for en bevilgning på kr. 5 475 000. Den er plasert ved: De Norske Uldvarefabrikers Forening, ved 16 fabrikker, suksessiv leveranse, ca. halvparten av leveransen innen 4 måneder, resten innen 1/7. De Norske Bomullvarefabrikkers Forening med 9 fabrikker suksessivt innen utgangen av april måned hele leveransen, De Norske Tekstilfabrikkers Forening med 10 fabrikker suksessivt innen 1 juli hele leveransen, Christiania Seilduksfabrikk for varer av lin og buldan suksessivt innen utgangen av februar 1940. Samtlige fabrikker leverer produksjonen av egne råvarer inntil de av generalintendanten kjøpte bomulls- og ullpartier er kommet til landet — for bomullens vedkommende er de kommet i denne måned, og for ullens vedkommende ventes de i løpet av februar og mars fra Argentina. Om nødvendig stilles til disposisjon ull og bomull fra Statens Kriselager overensstemmende med den tilståtte lånebemyndigelse. For de anskaffelser som er approbert av Forsvarsdepartementet i november — altså tekstil- og bomullsvarer — for et beløp av kr. 1 625 000,00, er utsendt eller pågår utsendelse av anbudsinnbydelse offentlig og underhånden.

Anskaffelse av vinterutstyr — for øieblikket et meget aktuelt spørsmål av hensyn til Nord-Norge — for kr. 425 000,00 i henhold til Forsvarsdepartementets bestemmelse av 12 oktober pågår og er for en vesentlig del effektivt. Men med hensyn til vinterutstyr er dessverre manglene langt fra avhjulpet ennu, og den erfaring vi vil få ved den nu forsterkede opsetning i Nord-Norge, vil antageligvis komme til å understreke dette. Til materiell til passivt luftvern til Kjeller, Kongsberg og Raufoss er avsatt kr. 470 000,00. Fabrikasjonen er satt i gang.

Angående andre forsyninger som er felles

for Hæren og Marinen, skal jeg nevne at av bilbensin har vi 15.000 tonn, det svarer til et halvt års krig; av flybensin har vi 3.900 tonn, og vi venter 3.000 tonn til; det svarer til vel et halvt års krig. Av smøreoljer er bestilt og vesentlig mottatt 1.150 tonn, og av beholdninger fra før har vi ca. 300 tonn. Av kull er kjøpt, bestilt, 82.000 tonn, hittil mottatt 8—10 tusen tonn; av beholdninger fra før har vi ca. 30.000 tonn. Det månedlige forbruk regnes å være ca. 5.000 tonn, vi har altså en ganske god forsyning. Av brenselolje er kjøpt og mottatt 10.000 tonn, av solarolje 7.000 tonn; i beholdning fra før 12.000 tonn. Det vil si beholdning for over et år.

Så er det *Marinen*. Opsetningen av Marinens nøytralitetsvern har foregått trinvis. Satt op med en gang blev høiere staber og sambandscentraler, samtlige kystvaktstasjoner, gruppecentraler og fartøier. Foruten de som allerede var utrustet, blev videre utrustet 2 Draug-jagere og 9 eldre torpedobåter. Av flyavdelinger og fly blev satt op 1. og 2. flyavdelings speidergrupper med flystasjoner Karljohansvern, Kristiansand og Bergen. Utrustningen er øket senere i de første dager av september. Pr. 31 desember omfattet Marinens nøytralitetsvern 111 fartøier hvorav 45 leiede bevoktningsbåter og 6 depotskip. Heri er da ikke medregnet skøiter, verftsartøier og forskjellige småfartøier ved sjøforsvarsdistriktene.

Marinens flyvåben var satt op med i alt 30 krigsfly + 1 fly leiet fra Det Norske Luftfartselskap. Flystasjonene er da nu Karljohansvern, Kristiansand, Bergen med provisoriske stasjoner på Sola og i Trøndelag og Tromsø med provisorisk stasjon i Vadsø.

Opsetningen av nøytralitetsvernet for Marinen har, som det måtte ventes, voldt ikke få vansker, som i ikke liten utstrekning har forsinket opsetningen. Særlig bemerkes:

1. En vesentlig del av Marinens eldre materiell har ikke vært utrustet på mange år, noe ikke siden forrige nøytralitetsvern. Først ved bruk kommer manglene for dagen. Disse mangler som blev enda mere fremtredende fordi personellet for en stor del ikke var kjent med og øvet med materiellet, tok det tid å få rettet på, og utbedringen måtte ofte bli så som så fordi det hastet. For tiden er en av de gamle jagere og en undervannsbåt ved verksted for reparasjon, og mindre utbedringsarbeider forekommer ganske hyppig. En må vente at dette vil fortsette.

2. Det har vist sig vanskelig å få leid skikkelige bevoktningsbåter. En hel del av de leide fartøier er både med hensyn til fart, innredning og utstyr langt fra tilfredsstillende og har ofte opphold ved verksted.

3. Fartøienes utilstrekkelige utstyr med luftvernskyts er en betenkelig mangel.

4. Marinens flyvevåben er utilstrekkelig for de foreliggende oppgaver, og flyene lider delvis av at de må ligge ute av mangel på flystasjoner. Av sådanne har vi som nevnt Karljohansvern, Kristiansand (lite tilfredsstillende), Bergen og Tromsø (under utbygging).

Hvad angår Marinens personell skal jeg nevne at i de forskjellige opsetninger i land, ombord på fartøiene og på flystasjonene tjenestgjorde pr. 31 desember følgende personell: Befal: 828 officerer, 214 underofficerer, 472 kvartermestre. Menige: 3326. Tilsammen i alt 4840 personer. Hertil kommer engasjert personell til Marinens permanente kystvaktstasjoner, engasjerte radiotelegrafister og civil kontorhjelpe, tilsammen ca. 240.

Med hensyn til personellet bemerkes:

1. Der er følelig mangel på befal. Overensstemmende med hvad det har vært forutsatt for mobilisering, er det satt igang kurser for utdannelse av befal fra handelsmarinens folk. Det første kursus med 19 elever blev avsluttet i slutten av desember. Elevene er beskikket til utskrevne fenriker og fordelt til tjeneste fra nyttår. Nytt kursus vil bli satt i gang i løpet av januar. Til dette er åpnet adgang for vernepliktige underoffiserer i Marinen, som har skaffet sig de kvalifikasjoner som forlanges av elevene fra handelsflåten. Ytterligere kurser vil bli nødvendige.

Det er klart at offiserer med denne korte befalsutdannelse bare kan brukes til spesiell tjeneste, vesentlig på bevoktningsfartøier. De avhjelper derfor bare delvis mangelen særlig på fastlønnte offiserer til de egentlige krigsskib, til stabstjeneste m.v. Og denne mangel vil derfor fremdeles bli meget følelig, og i stigende grad efter hvert som pågående nybygginger blir ferdige.

2. Den overgangstilstand vi befinner oss i med hensyn til befalsorganisasjonen volder adskillige tjenestlige vansker, bl.a. med hensyn til underbringelsesforholdene, særlig på de eldre fartøier.

3. Mangelen på fastlønnen og vernepliktig maskinbefal og hvervede fyrbøtere var som en måtte vente sig meget følelig, og det blev nødvendig å gå tilbake til årsklassen 1920 for å dekke behovet av utskrevne dampskibsmaskinister og kullfyrbøtere. Dette betyr at de sjøvernepliktige maskinmenn i særlig grad får bære byrden av nøytralitetsvernet, samtidig som Marinens behov spesielt for maskinister bidrar til å øke de vanskeligheter handelsmarinen allerede på forhånd har med hensyn til dette personell. Noe tilsvarende gjør sig forøvrig også gjeldende for radiotelegrafisters vedkommende.

Bortsett fra de civilmilitære bransjer kan det i Marinen ikke bli tale om regulær avløsning av befalet. Alt Marinens fastlønnede befal i aktiv tjeneste er stadig tjenestegjørende. For dette kommer avløsning derfor ikke på tale. Men på grunn av den herskende befalsmangel vil det heller ikke kunne bli nogen regulær avløsning av vernepliktig eller ulønnet befal. Det eneste det kan bli tale om er individuell fritagelse eller permisjon efter kortere eller lengere tjenestetid i særlige tilfelle av personlig eller samfundsmessig art.

Da de utskrevne sjøvernepliktige maskinister forutsetningsvis er sjøfolk, kan det heller ikke for disse treffes noen ordning med innkalling til kortere eller lengere «tørner», som vi gjør i hæren og ved kystartilleriet.

Ved de planlagte foranstaltninger vil det forhåpentlig bli mulig å begrense den ekstraordinære tjeneste til ca. 9 måneder (ordinær og ekstraordinær tjeneste tilsammen 15 måneder for dekksmenn og fyrbøtere.

Men for maskinister vil dette ikke strekke til, fordi det er forholdsvis få folk med maskinistcertifikat i de yngre årsklasser. For disse vil derfor ytterligere årsklassene 1925—30, både tidligere øvede og uøvede (fritrukne) bli kalt inn til ekstraordinær tjeneste. Av disse vil også de uøvede bli sendt direkte ombord som maskinister, idet deres tjeneste i Marinen vil bli vesentlig den samme som de utfører i det civile liv. Det er mulig at man må gjøre noe tilsvarende også for kullfyrbøtere.

Selv denne forholdsregel vil neppe føre frem uten ubillig lang ekstraordinær tjeneste for maskinistene. Derfor har Kommanderende Admiral foreslått at maskinister efter en viss tjenestetid, hvis lengde er noe forskjellig efter årsklassene, fortrinnsvis frivillig, engasjeres til fortsatt tjeneste for en rimelig lønn.

Med hensyn til disponeringen i Marinen skal jeg bemerke:

1. Efter som rekrutteringen skred frem disponertes styrkene stort sett i samsvar med krigsopsetningsplanen for så vidt angår de til sjøforsvarsdistriktene fordelte sjøstridskrefter, bevoktningsfartøier og fly. Kystavdelingen som ved krigsopsetning står direkte under kommando av Kommanderende Admiral, blev avgitt til sjøforsvarschefene og fordelt til vakt på kysten i 1. og 2. sjøforsvarsdistrikt. Den undervannsbåtdivisjon som er opsatt til kystavdelingen, blev inntil videre stasjonert i Oslofjorden. Til assistanse med opsynet i vedkommende kystavsnitt blev av Hærens flyvevåpen stillet 1 bombeving forlagt på Sola, og 1 speiderving i Trøndelag.

2. Midt i oktober blev det funnet påkrevet å styrke nøytralitetsvernet i Nord-Norge.

Som forsterkning beordredes til 3. sjøforsvarsdistrikt 3 Sleipner-jagere, 1 undervannsbåtdivisjon på to båter, samt 3 torpedofly. Senere er nøytralitetsvernet i Nord-Norge ytterligere forsterket med panserskibene «Norge» og «Eidsvold», fortrinnsvis beregnet på lokalforsvar av Tromsø i mangel av kystbefestninger, samt med mineutlegger «Frøya». Panserskibene danner en divisjon under kommando av chefen for «Norge». Den 4 desember organisertes en Finnmarksavdeling under chefen for «Fridtjof Nansen». Denne Finnmarks-avdeling består av «Fridtjof Nansen», 3 Sleipner-jagere, mineleggeren «Frøya» med ca. 100 miner ombord — det er for et par dager siden gitt ordre om at efterforsyning av miner skal sendes nordover snart, og dette er iverksatt. — Videre 2 ubåter med «Lyngen» som moderskip, 2 speiderfly og 1 bevoktningsbåt.

3. 7 desember sank britisk dampskib «Thomas Walton» etter eksplosjon i Vestfjorden. 11 desember sank gresk dampskib «Garoufalia» på Folda, og 13 desember sank britisk dampskib «Deptford» etter eksplosjon utenfor Stad. På grunn av disse tre forlis blev det satt igang regulær eskortering av handelsskib over åpne kyststrekninger. Dette medførte noen omgruppering av fartøiene og førte til den foran nevnte bemyndigelse til å leie ytterligere 6 bevoktningsbåter. Det bemerkes at de leiede bevoktningsbåter ikke alene på grunn av liten militær kraft, men også ved sin lave fart, er dårlig egnet til å eskortere hurtiggående handelsskib. for de hurtigste av disse er også våre gamle torpedobåters fart for liten.

Hvad angår *kystfestningene* skal jeg bemerke:

Inntil 1939 var kystfestningenes mobilisering planlagt utført som en fullstendig krigsmobilisering med én gang. Begrunnelsen herfor var den at kystfestningene under de krigssituasjoner som man regnet med, vilde få en nokså utsatt stilling, og deres opsetninger var, sett i forhold til de sannsynlige angrepsstyrker, så beskjedne at det vilde være påkrevet å sette op samtlige ledd straks. Ordningen har i de siste årene vært prøvet teoretisk, under admiralstabsøvelser og lignende, og man kom efter hvert til at den ikke vilde være heldig på grunn av mangel på garnisoner og øvelser og våbenets meget svake befalsopsetning, forhold som uvegerlig måtte vanskeliggjøre gjennomføringen av en fullstendig mobilisering. Hertil kom videre formodningen om at statsmaktene efter den erfaring man har, nødvendig tar det skritt å gå til full mobilisering med én gang.

Fra 1939 av blev kystfestningenes mobilise-

ring helt lagt om og besluttet gjennomført i 2 trin således:

Første trin omfatter de viktigste kampbatterier samt nødvendige organer for etterretnings- og sambandstjeneste, luftvern og organer for forsyningstjenesten og annen administrasjon. Hertil noen infanteribesetning, redusert sjøbevoktning og det nødvendige sanitet. Av øvelsesmessige grunner var det videre regnet med at alt i krig tjenestpliktig befall skulde kalles inn ved mobiliseringens første trin.

Annet trin omfatter samtlige opsetninger efter de nye krigsopsetningsplaner og samtlige hjelpeorganer fra Marinen og Hæren (infanteribesetning og ingeniørtropper).

Med hensyn til *nøytralitetsvernets opsetning* blev det i slutten av august kalt inn befall og mannskap til Kristiansand, Bergen og Agdenes festninger, til økning av de derværende sikkerhetsvakter, slik at styrkene av korporaler og menige kom op til det som var bestemt for mobiliseringens første trin. Pr. 1 september blev rekruttstyrkene ved Oscarsborg og Oslofjord festninger, som omfattet 2 årsklasser ved hver festning, supplert ved nyinnkalling av et mindre antall korporaler og menige, slik at man fikk den styrke som var fastsatt for første trin. — Av befall blev bare kalt inn det som var nødvendig for de opsatte ledd. — Ved alle nevnte kystfestninger blev det enn videre foruten kystartilleripersonell kalt inn en del sanitetspersonell og infanteribesetning. Infanteribesetningen — avgitt fra Hæren — blev mobilisert den 3 september og omfattet ett infanterikompani landvern til hver kystfestning og ett kompani til Marinens hovedstasjon Horten.

Sjøbevoktningen, så vel av selve festningsavsnittene som av mer strategisk karakter, blev satt op av Marinen.

For *kystartilleripersonellet* er fastsatt en tjenestetørn på ca. 3½ måned for befall og 3 måneder for korporaler og menige, og disse tjenestetider vil formentlig bli bibeholdt såfremt situasjonen ikke endres vesentlig.

Ved ombytte av kystartilleripersonell i desember blev det foretatt en mindre utjevning av styrkene ved festningene, således at totalstyrken er blitt praktisk talt uforandret. Den samlede styrke ved Oscarsborg, Oslofjord, Kristiansand, Bergen og Agdenes var ved årsskiftet 258 befall og ca. 1 630 korporaler og menige.

Kystfestningene har idag ikke nok befall for krigsopsetning, og en stor del av det befall som regnes med, har ikke vært inne i tjeneste på mange år, i mange tilfelle ikke siden forrige nøytralitetsvernstjeneste. Man har vært opmerksom på forholdet, og befalskurser har

vært planlagt. Den 1 september fikk Kommanderende Admiral Forsvarsdepartementets bemyndigelse til å sette i gang repetisjonskurser for eldre befal, og av slike kurser har det hittil vært holdt 3. Dessuten vil det fra 10 januar bli satt i gang et ekstraordinært kursus av 6 måneders varighet ved Befalskolen for utdanning av sersjanter. Kurset er satt op med 30 elever. Det som hittil er gjort, er dog ikke tilstrekkelig, og ytterligere kurser er forutsatt holdt i nær fremtid.

I forbindelse med Marinen skal jeg dessuten nevne litt om *flyavdelingens virke*. Som tidligere nevnt, er flyavdelingene underlagt sjøforsvarssjefene i de respektive distrikter, og de har deltatt i nøytralitetsvernet overensstemmende med de ordrer som er gitt. Flyenes hovedvirke har vært patruljering for rekognosering og overvåking av vårt territorialfarvann, dels ved regelmessig avpatruljering av bestemte områder, dels ved særlig beordrede patruljeflyvninger. Ordningen har vært slik at kyststrekningen Rørvik — Svenskegrensen med tilhørende sjøterritorium kan sies til stadighet å ha vært under opsyn fra luften. Etter at 3dje flyavdeling blev opsatt, har også kystfarvannet i dette distrikt — altså nordpå — tross mørket og de ugunstige meteorologiske og klimatiske forhold — vært overvåket av fly i den utstrekning det har vært behov og anledning. Det er første gang det har vært regulær flyvetjeneste midtvinters i Finnmark og Troms.

Foruten til patruljetjenesten har fly vært anvendt ved mange anledninger i spesielle akutte situasjoner. Denne del av flyvirksomheten har ikke vært den minst betydningsfulle. Krigførende fly og fartøier er vist bort fra norsk område eller hindret fra å komme inn på dette, fremmede handelsfartøier og trålere er praiet og stoppet, pålagt å vise flagg m.v., eventuelt visitert og ført til norsk havn, nødlandet krigførende fly er ført i land og internert, konvoier er holdt under opsyn og eskorte — særlig med henblikk på å påse at nøytralitetskrenkelsene fra eskorterende krigsfartøiers side ikke finner sted under samlingen for utpassering, ubåter meldt sett i norsk farvann om natten er straks eftersøkt, livbåter fra krigsforliste skib er opsøkt og deres plass påvist osv. I det hele tatt har flyavdelingene så vidt en har forstått, vært sjøforsvarssjefene og andre sjefer som de har vært underlagt, til megen nytte under nøytralitetsvernet hittil.

Jeg skal bare få nevne et par ord om *diverse materiell i forbindelse med Marinen*. Ved Kgl. res. av 27 oktober blev stillet til disposisjon 8 millioner kroner, som skulde fordeles slik: Teknisk materiell 3,1 million, bekledning ½

million, sanitetsmateriell kr. 50 000, til kaserner og barakker 2,1 millioner, til flyvestasjon Tromsø kr. 750 000 og til forsert frem-skyting av festningene 1,2 millioner kr.

Av særlige mangler vil jeg nevne miner og spesialminer og ammunisjon til luftvern-skytset, mangler som man er særlig oppmerksom på.

Marinen har under bygning 2 Sleipner-jagere, som regnes å være ferdige våren 1940, 1 minefeier som skal være ferdig, og 1 minefeier som ventes å være ferdig i den nærmeste fremtid. Med hensyn til motortorpedobåter er det bestilt 8 båter, leveringstid etter hvert desember 1939—juli 1940. Den første leveranse som skulde vært i desember, er forsinket, så den kommer først i januar.

Med hensyn til luftvern-skyts ombord — det er jo en bevegning som spiller en meget stor rolle hvis man skal ha noen nytte av marinen til konvoi — er forholdene nok så dårlige. Det er i marinen nu kun 3 stk. 40 m/m Bofors maskinkanoner, 10 stk. 20 m/m Ørlikon. I bestilling har vi 21 stk. 40 m/m Bofors fra Sverige, dem kan vi først vente høsten eller vinteren 1940. Videre 21 stk. 20 m/m Ørlikonkanoner, fra fabrikken i Sveits, dem kan vi først vente i løpet av februar.

Med hensyn til *luftforsvaret i sin almindelighet* vil jeg bare nevne enkelte ting. Hærens flyvåben har i øieblikket i alt 62 stykker felt-fly, 24 stykker jagerfly med utstyr og reservemateriell er bestilt fra De Forente Stater og kommer i april—mai, 2 stykker er bestilt i Italia og skal komme i januar. For den siste type er kjøpt lisens, og 6 stykker er forutsatt levert fra Kjeller flyfabrikk i dette budgettår.

Marinens flyvevåben har for tiden 32 felt-fly. Ytterligere 6 stykker Heinkelfly er bestilt fra Tyskland og skal være levert i mars—april 1940. — Fra Marinens flyfabrikk vil det dette budgettår bli levert 4 stykker.

Med hensyn til hjemmefabrikasjon av fly skal bemerkes at begge flyfabrikker er under utvidelse og modernisering. Hertil disponeres en bevilgning på 1,7 millioner. Utvidelsen skulde være ferdig i løpet av budgettåret. Kontrakt er avsluttet med Norsk Aluminium Company og Strømmens verksted om fremstilling av flydeler. Hertil er disponert 400 000 kr. og 250 000 kr. De skal være ferdig til fabrikasjon i slutten av budgettåret. Lisens er kjøpt inn for fabrikasjon av jagerfly.

Med hensyn til luftforsvaret på bakken, bakkeforsvaret, skal jeg opplyse at for tiden har vi 36 stykker 7,5 cm kanoner, 8 stykker 40 mm. maskinkanoner, hvorav 4 er ved kystartilleriet, og endelig er det 10 stykker 40 mm. maskinkanoner ved Norsk Hydro, ve-

sentlig bekostet av Hydro. Det er bestilt gjennom Bofors 22 stykker 40 mm. maskinkanoner, som skal leveres januar—april 1940. 40 stykker 40 mm. maskinkanoner er i arbeid ved Kongsberg våpenfabrik, ferdig juni—november 1940. Dessuten forberedes et parti på ytterligere 40 stykker. 65 stykker 20 mm. maskinkanoner er i arbeid ved Kongsberg våpenfabrikk. 10 av disse er forutsatt ferdige i mars 1940. Adskillig utstyr, lyskastere, lytteapparater, avstandsmålere m.v. til luftforsvaret mangler enda, men meget er bestilt.

Med hensyn til ammunisjon til luftforsvaret har vi visse beholdninger, dog ikke så meget, men for de 40 mm. maskinkanoner kan Raufoss nu levere 200 skudd pr. dag. Leveransen vil bli øket. For 20 mm. maskinkanoner har vi i øieblikket ikke noen ammunisjon. 10 000 skudd er bestilt ved Bofors og fra høsten 1940 vil Raufoss kunne levere 500 skudd pr. dag.

Med den opsetning vi har hatt hittil, viser erfaringen at løpende utgifter, driftsutgifter, til nøytralitetsvakttjenesten for tiden er for landforsvaret 2 700 000 kr. pr. måned, for sjøforsvaret 2 170 000 kr. pr. måned.

I tilslutning til denne redegjørelse — det er første gang jeg optrer i denne sal, så jeg vet ikke i hvilken grad det jeg nu har sagt tilfredsstiller Stortingets krav til opplysninger, det får jeg jo høre senere — i tilslutning til denne redegjørelse vil jeg bare nevne at Regjeringen vil komme med forslag om en ekstraordinær bevilgning på 75 millioner kr. Herom og om fordelingen vil det bli fremsatt proposisjon for Stortinget.

Presidenten: Forlanger noen ordet i anledning av forsvarsministerens redegjørelse?

Seip: Eg går ut frå at den utgreiinga som forsvarsministeren her har gjeve, vert sendt til militærnemnda. Med alle dei tal som her ligg fyre, er det heilt uråd med ein gong å sjå um det er meir ein kunde ynskja å få opplysning um, eller um det kunde vera spursmål å gjera. Men eg går ut frå at militærnemnda får utgreiinga oversendt, og at det då kann vera høve til å koma attende til dette seinare.

Ørbæk: Det var overmåde interessant å høre forsvarsministerens utredning. Såvidt man kan forstå, er forsyningen nu på god vei. Det kan meddelte, understreket på en — jeg hadde nær sagt forferdelig måte de forsømler som har vært gjort i en rekke av år. Imidlertid kan enhver forsvarsvenn nu glede sig over at man i all fall synes å være på den rette vei, men der blir jo anledning til å komme tilbake til disse forskjellige ting siden.

Men der er ett spørsmål som jeg gjerne vil bringe frem allerede nu ved denne anledning, fordi det er overmåde aktuelt. Som man vil ha bemerket av pressemeddelelser landet rundt, er der en overordentlig sterk forsvarsvilje hos ungdommen, og der gjøres på forskjellige steder, ikke minst her i Oslo og omegn, de største anstrengelser for å få øvelser, særlig da i skytning, men også øvelser i terrenget. Nede på våre kanter er det som her sterk interesse for dette, og der melder sig stadig ungdom som gjerne vil få en del øvelse. Man må jo huske på at der er en hel del som er fritrukket, og som aldri har fått noen øvelse. De slutter sig sammen delvis i skytterlag og delvis på annen måte under ledelse av en hel del ledig distriktsbefal, som velvillig og gratis påtar sig instruksjon ved øvelsene. Imidlertid står det på geværer. Man henvendte sig til divisjonschefen i Kristiansand, men han svarte, som det visstnok er riktig, at divisjonen hadde ikke anledning til å låne ut av statens geværer. Nu er det jo så at vi synes å ha fått fornemmelsen av at hvad vi enn mangler her til lands, så mangler vi ikke geværer. Der skal være ganske bra forsyning av dem. Da er det jo trist at den ungdom som gjerne vil øve sig, ikke får anledning til det. Jeg antar at man der henholder sig til beslutninger av Stortinget i anledning av Leidangen o.s.v. om at der ikke skulde lånes ut på den måte, så det er visst ikke noe å klandre hverken departementet eller de militære myndigheter for; men jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister at han foranlediger at det, om nødvendig, blir fremsatt forslag for Stortinget, så man kan få rettet på dette forhold og få skaffet ungdommen de våben som er nødvendige nu i disse tider. Efter hvad vi hørte igår, skulde det ikke være tvil om at slikt noe er nødvendig. Jeg retter altså en sterk henstilling til Forsvarsdepartementets chef, og vilde gjerne, hvis det var mulig, straks få bekræftet at han gjerne vil sette sig i spissen for en sådan foranstaltning.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det er utvilsomt at under den forrige krig spilte vårt nøytralitetsvaktsystem langs kysten den største rolle ved sin årvåkenhet og ved den utmerkede måte hvorpå det lyktes dette vakthold å holde opsikt langs vår territorialgrense. Det var jo også ganske tilfredsstillende opplysninger vi i så henseende fikk fra forsvarsministerens side, særlig i forbindelse med flyopsynet, hvor han regnet op med hvilket hell vi hadde kunnet følge det som skjedde langs kysten, og det er jo utvilsomt slik at vi gjennom flyene har fått en øket anledning til å passe på. Jeg håber at samarbeidet mellem

landforsvar og marine i så henseende er det beste. Jeg har hørt utkastet tvil herom.

Nu vel. Desto mer skuffende er i virkeligheten det som er skjedd på sjøen, disse påståtte krenkelser av vår territorialgrense som vi var inne på igår. Det var også nevnt krenkelser i luften; men, såvidt jeg forstod, var det krenkelser fra begge sider, og neppe av noen særlig alvorlig art om enn tilstrekkelig til at det hadde foranlediget protest. Så hadde vi de tre påståtte nøytralitetskrenkelser — Vestfjorden, Folla og Stadt. Det som er det triste ved disse påståtte nøytralitetskrenkelser, er jo den måte hvorpå de er blitt utnyttet, for det er jo disse tre nøytralitetskrenkelser som har dannet bakgrunnen for den nokså enestående note vi lørdag har motatt fra Storbritannia. Nu sa utenriksministeren igår at for de tos vedkommende var det slått fast at de var foregått utenfor 3-milsgrensen. Jeg er da litt skuffet over at ikke Storbritannia straks har fått beskjed om dette, for hadde det med en gang vært slått fast like overfor Storbritannia, så hadde det i grunnen ikke hatt annet enn det ene tilfelle utenfor Stadt å påberope sig. Et hendelig uhell som dette kan jo skje, og vi hadde da kunnet stå sterkere, og hadde kanskje sluppet den note, som peker på gjentatte nøytralitetskrenkelser som sin noe søkte begrunnelse. Nu, med hensyn til den tredje nøytralitetskrenkelse, den utenfor Stadt, brukte utenriksministeren stadig ordet «minesprengning», det gjorde han forresten om dem alle tre. Men en minesprengning er ingen nøytralitetskrenkelse, for det er en ren tilfældighet, en mine kan ikke iakttå reglene for vårt territorialfarvann, den kan komme innenfor 3-milsgrensen, så hvis det så sant var en minesprengning, var det ikke farlig. Men det tilfelle utenfor Stadt er, efter alt hvad der foreligger, en torpedering, en iøinespringende krenkelse av vårt territorialfarvann, og selv om alle formalia ikke er i orden — og jeg vil med utenriksministeren i høi grad beklage at der går en hel måned før formalia bringes i orden i en så viktig sak — vet jo alle at det som er skjedd, er skjedd innenfor territorialgrensen. Det hadde vært meget nærliggende at det hadde vært sendt Tyskland en foreløbig protest efter alt hvad man kjenner til, og at England hadde fått meddelelse om dette. I det hele tatt, når man vet i hvilken utstrekning stormaktsgruppene på begge sider utnytter enhver påstått svakhet, ethvert nokså søkt argument som de mener å kunne nytte til fordel for sig, må det handles raskt i disse forskjellige tilfelle. Det vi står oppe i nu, er jo så alvorlig at det sannelig gjelder at man er noenlunde sikker på hvad der skal gjøres.

Jeg kan ikke si annet enn at det gleder mig at utenriksministeren så hurtig hadde svart på den russiske note, det synes jeg var bra. Men man kan jo gå ut fra at det svar efter all sannsynlighet ikke vil tilfredsstillende Sovjet. Man behøver jo bare følge med, så skjønner man at Sovjets note sikkert er meddelt Sovjets forbundsfelle, og derfor er bakgrunnen for den meget alvorlig.

Når vi nu er inne på forholdet med vår nøytralitet og vår vilje og lyst til å hevde den til det ytterste, er der grunn til å spørre om ikke en slik note som den vi nu har fått fra Sovjet, er meddelt Storbritannia, så meget mer som det jo fremgikk av utenriksministerens uttalelse igår at Storbritannia, vestmaktene selv hadde reist spørsmålet om stillingen hvis vi risikerte et overfall på grunn av den hjelp vi yder Finland. Det kan også i den forbindelse være nærliggende å nevne De forente Stater, som sikkert hvor det gjelder Norden, vil vise den største interesse for den risiko vi nu daglig løper. Jeg nevner dette fordi jeg mener det er så viktig i forbindelse med begge de redegjørelser vi igår og idag har fått, at det kan være bra å ta det frem allerede straks fra denne talerstol.

Som en forutsetning for de skritt vi tar, vil jeg også sterkt understreke nødvendigheten av å samarbeide med Sverige. Vi henger nu i forholdet til Finland og den politikk som vi driver overfor Finland, så nøie sammen med Sverige at vår optreden og vår handlemåte også bør skje i nøie samarbeid med Sverige.

Endelig nevner jeg atter det jeg nevnte igår, om faren for den indre fiende. Når vi har et organ og et parti som så øiensynlig arbeider sammen med den makt som nu har sendt oss en truselnote, er det ikke tilstrekkelig — som den ærede justisminister igår — å tale om pressen i sin almindelighet. For pressen i sin almindelighet her i landet kan gjøre feil og kan være mindre varsom på mange måter, men den er absolutt helt lojal og fedrelandskjerlig. Den presse jeg snakker om, er den presse som stiller sig i opposisjon til den politikk vårt land fører idag, og som vårt land ønsker å føre, og stiller sig i opposisjon på en måte som — hr. president, jeg bruker ordet — i denne forbindelse må karakterisere som landsforredersk.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg skal bare i anledning av det spørsmål som hr. Ørbæk reiste, få lov til å opplyse at frivillig militær opplæring er under utredning og bearbeidelse, og vil bli omhandlet i årets trontale.

Sven Nielsen: Jeg hørte med megen interesse på den ærede forsvarsministers utredning om hvad der var foretatt, og hvad der var satt op av nøytralitetsvern, noe som jeg går ut fra hele forsamlingen hadde interesse av å høre. Det billede som den ærede forsvarsminister herunder lot skinne frem av vårt forsvars stilling i det hele tatt, var nedslående. Jeg hadde ventet at den ærede forsvarsminister — og jeg håber at han ved en senere leilighet vil gjøre det — vilde gitt oss en utredning om det syn han har på vårt forsvars stilling, dets evne til ikke bare å sette op nøytralitetsvakt, men til å hevde sig mot tilsiktet krenkelse av vår nøytralitet og til å forsvare vår selvstendighet, om det spørsmål nu blir aktuelt. Den som fulgte oppmerksomt med, kunde selvsagt selv gjøre sig op en mening om hvordan vårt forsvars stilling er idag, da vi så å si har krigen hengende over oss. Det er igrunnen det som interesserer oss mest idag. Det meste av det som er gjort for å bøte på manglene, består i at der er avsatt beløp og bestilt her og der, og det er vel og bra nok, men det som våre tanker samles om idag, er hvordan det vil gå oss om det bryter løs imorgen.

Til tross for at forsvarsministeren efter min mening for en oppmerksom tilhører gav et nedslående billede av vårt forsvars stilling idag, tror jeg allikevel at man lett kunde få inntrykk av at situasjonen er lysere enn den er. Man skal i disse tider være varsom med å tale nedsettende om vårt forsvar, vi må ikke ta motet fra vårt folk i en tid da det mere enn noensinne ellers gjelder å holde motet oppe; men denne forsamling må i et lukket møte kunne tåle å høre hvordan situasjonen er, for sannheten er at det fremdeles idag, om vi skulde komme i krig, står uhyggelig slett til med vårt forsvar. Vi har riktignok bevilget efter våre forhold betydelige beløp i den senere tid for å avhjelpe det verste, men vi har dessverre så mange hull å putte dem i at det ikke har monnet så meget som vi hadde håbet. Den ærede statsminister sa ved en tidligere leilighet med en viss irritasjon at vi nu hadde bevilget så og så meget, men at han hadde inntrykk av at det hele bare var et stort hull, så det nyttet ikke hvad man slengte i det. Irritasjonen var merkelig nok ikke vendt mot dem som er skyld i at det er et stort hull. Men kan man vente at det er anderledes? I årrekker har man ikke engang opprettholdt den daglige drift av vårt forsvar, ennsi lagt reserver tilside og forberedt oss på at vi kunde få krig noen gang. For noen år siden var vårt land praktisk talt helt avrustet. I de senere år har vi jo søkt å bøte på det, men våre feltavdelinger mangler ennu idag det meste av den bevegning som hører til en mo-

derne armé. Vi mangler luftvernsskyts, anti-tankskyts, vi mangler håndgranater, vi mangler maskinpistoler, i det hele tatt det meste av det som hører til en moderne bevegning. Vi har ganske bra forsyning av gode mitraljøser, men vi har der heller ikke tilstrekkelig ammunisjon, og det er dog en forutsetning for å kunne bruke dem. Jeg mener at man må kunne si til Stortinget at det vilde være noe nær en forbrytelse å sende våre unge menn mot en moderne utstyrt fiende, med den utrustning vi har idag. Ansvar for dette forhold ligger i denne sal. Det er flertallet i denne sal som er skyld i at situasjonen er slik idag. Nu, i denne tid nytter det ikke å kjevla om hvad der er forsømt tidligere, vi må forsøke sammen å bøte på det så godt vi kan; men jeg mener allikevel at det er nødvendig å nevne dette, for at det nu iallfall, da krigen så å si henger over hodet på oss, skal det bli klart for Stortinget at her må gjøres alt det som gjøres kan.

Jeg vilde ha interesse av å vite, ikke bare at man har bestilt, men om man har gjort noe virkelig for å kjøpe, for jeg vet at like til det siste har det vært anledning til å kjøpe fullt ferdig disse saker jeg har nevnt, både våben og ammunisjon. Men man har ikke villet gjøre det. Det har sannelig ikke manglet på advarsler tidligere, iallfall har jeg i de 7 år jeg har vært på Stortinget, efter fattig leilighet, når jeg har fått anledning til det, forsøkt å tale forsvarets sak. Men man har alltid sagt: Hvad kan det nytte. Ja, Finland har i disse dager lært oss hvad det kan nytte. Hadde vi rustet slik som Finland har gjort, hadde vi idag ikke behøvet å være så særlig engstelige.

Det gleder mig at forsvarsministeren nu har satt igang alle disse kurser for befalet. Men jeg vil dertil si at det eneste virkelige kursus for befalet er tjeneste ved tropp, ved opsatte avdelinger. Og det blir det nu forhåpentlig anledning til. Jeg ser i opsetningen av nøytralitetsvernet, slik som det nu settes op, et stort fremskritt derved at både avdelingen og befalet får øvelse. Ved stadig å innkalle nye folk, vil efterhånden hele den styrke som i tilfelle skal settes op ved mobilisering, ha fått en efter våre forhold noenlunde nødtørf-tig øvelse.

Det var under møtet igår fremsatt den tanke å sende norsk befalet til Finland for på stedet å lære moderne krigsførsel. Jeg er helt enig i at man bør gjøre det i den utstrekning det på noen måte er mulig. Men da vil jeg be den ærede forsvarsminister å sende tropps-offiserer til Finland. Det nytter lite å sende offiserer som kommer tilbake og sitter på et kontor.

Samtidig er det en ting i forbindelse med

befalets utdannelse som jeg vil nevne, og henstille til den ærede forsvarsminister å ta under overveielse. Det er nemlig en kategori av vårt befall som praktisk talt aldri får øvelse. Det er våre høiere chefer. Ingen av våre generaler eller våre oberster får noensinne praktisk øvelse ved tropp. Det kan være en dag eller to ved fellesøvelser. Vi har idag ikke en regimentschef, en oberst, her i landet, som noensinne har sett sitt regiment, og de færreste skulde jeg anta, om noen i det hele tatt, har ført en feltsterk bataljon. Det er sannelig på tide at disse også får øvelse. Jeg skulde anse det som meget heldig at eksempelvis våre regimentschefer blev satt som bataljonschefer der hvor der er opsatt en bataljon, og overtok den direkte kommando på stedet der hvor det er opsatt flere, for også de trenger sannelig øvelse. Der er ingen som gjennom årrekker har hatt så liten øvelse som våre høiere militære chefer.

Jeg sa til den ærede forsvarsminister første gang han var til stede i et møte i den utvidede utenrikskomite, at i disse tider er det ingen i folket som vil beklage sig over utgiftene til vårt forsvar, og det må forsåvidt være lett å være forsvarsminister i en tid hvor man kan bruke av pengemidler det man mener man trenger. Men jeg vil gjerne føie til at forsvarsministeren må også være opmerksom på at der ikke sløses penger bort. Det blev det nemlig under forrige verdenskrig gjort i meget stor utstrekning, og det er enkelte ting som tyder på at det forhold ikke er helt fremmed denne gang heller. Jeg har eksempelvis — for å ta et ganske lite eksempel — latt mig fortelle at man skal gå i gang med å bygge store staller på Gimlemoen, som skal nedlegges, til tross for at man på selve plassen, så å si, kan få leie det fornødne stallrum, ja endog i større utstrekning enn man har bruk for. Jeg nevner dette bare som et eksempel, det er ikke den slags byggeforetagender som styrker vår krigsberedskap idag.

Jeg hørte med tilfredshet at den ærede forsvarsminister hadde etablert enhetskommando over styrkene i 6. divisjon; men det er ikke tilstrekkelig å ha enhetskommando bare opp i 6. divisjon, det må etableres over alt.

Det er gledelig at vi har fått en forsvarsminister som har nøie kjennskap til militær administrasjon, og som kjenner de militære spørsmål i første hånd; men jeg anser det like påkrevet, ja ennu mer nødvendig, at man får en felles øverste kommando for hele vår krigsmakt. Det er et spørsmål som jeg har tatt opp gang på gang både her og i den utvidede utenrikskomite, men saken er ikke kommet lenger. Jeg mener tiden nu er inne til at

man må få det spørsmål løst. Vi må ikke risikere at vi, hvis vi kommer op i en krig, ikke vet hvem som har kommandoen, og at hær og marine skal begynne å konferere med hverandre. Da er det for sent å konferere, da må det være én som på forhånd har kommandoen over det hele.

Hundseid: Som karakteristikk av det inntrykk den ærede forsvarsministers utredning gjorde på mig, kan jeg kun bruke ett ord: trøstesløst. Vi har befall, som efter det forsvarsministeren oplyste, ikke har hatt noen øvelser på omtrent et kvart århundre, og vi mangler en rekke av de ting som er absolutt nødvendige hvis vi kommer op i krig. Jeg kan nok være enig med hr. Ørbæk i at vi nu er på god vei til å fylle hullene, men når vi hører at det går uker og i de fleste tilfelle adskillige måneder før disse absolutt nødvendige ting er ferdige eller kommer frem, så er det i grunnen liten trøst i disse bestillinger i dag, når situasjonen er så alvorlig som den er. Det gikk kanskje op for Stortinget nu da vi hørte forsvarsministeren, hvor forferdelige de forsømmelsene er som er blitt gjort i denne sal i løpet av en rekke år.

Når jeg forlangte ordet, var det imidlertid for å spørre den ærede forsvarsminister om det kan gjøres noe mer i en fart — jeg forstod det slik at det hittil er lite gjort — for å beskytte særlig viktige ting mot luftangrep. Jeg tenker da f. eks. på en rekke av våre større kraftstasjoner. Hvis disse blir rammet, vil store distrikter momentant bli lammet. Vi har også en rekke store dammer som ligger slik at om de blir rammet, vil der skje naturkatastrofer av en voldsom rekkevidde. Nu er det så at flere av disse våre viktigste kraftstasjoner ligger slik til i terrenget at de vel er forholdsvis lette å forsvare mot luftangrep. Men er det gjort det som kan gjøres for å forsvare disse viktige punkter for vårt land? Vi har også enkelte broer som er av særlig stor betydning når det gjelder våre kommunikasjoner. Vi har enkelte broer som ligger slik til i knutepunkter, at hvis de blir ødelagt, lammes jernbanetrafikken over store deler av landet. Vi har veibroer hvor noe lignende er tilfellet. Jeg vilde gjerne ha greie på om det er gjort noe, eller om det med en gang kan gjøres noe effektivt for å beskytte slike viktige ting.

Når det gjelder den presse som blev omtalt av hr. Mowinckel, så er jeg angående disse ting helt enig i det som blev uttalt av ham. Den ærede justisministers innlegg igår om pressen var underlig, iallfall virket det slik på mig — det virket underlig livsfjernt og dogmatisk. «Arbeideren»s skrivemåte kan

kun karakteriseres med ett ord, og det er, som hr. Mowinckel sa: landsforrederi.

T. Sverdrup: Jeg skal ikke idag innlate mig på å uttale mig om de mangler som vårt forsvar er beheftet med, for efter det vi har oplevet i 1939, hvor vi har hatt to hemmelige møter med en ganske utstrakt debatt om disse ting, kan det ikke være tilfellet at noen i denne sal kan være i tvil om den tilstand vårt forsvar befinner sig i idag. Det er bare spilt melk idag å begynne igjen å snakke om disse ting.

Derimot vil jeg for mitt vedkommende stille enkelte spørsmål om det opsatte nøytralitetsvern, om hvordan dette er utbygget, og det var jo vesentlig disse ting forsvarsministeren beskjefteget sig med. Han kom ikke med noen opplysninger om hvad der var anskaffet ekstraordinært av materiell siden Stortinget sist var sammen, og av den utredning han gav, kunde man heller ikke få noen klarhet over hvad der var bevilget ved kongelig resolusjon av den nu sittende regjering utover det som Stortinget selv har bevilget. Jeg vil bare ganske enkelt bringe i erindring at da vi sist var sammen her, foreslo vi bevilget 30 mill. kr. til luftvern, og jeg mener ennu idag at vi bør se å innhente det forsømte av september måned. Er det et område hvor våre mangler er utpreget, er det på luftvernets — jeg mener med det både flyvemateriell og luftvern skyts. Jeg tror at vi må forsøke å anskaffe luftvern ferdig fra utlandet hvis det er mulig. I september måned redegjorde jeg for at da var det mulig å skaffe det, da var det en handelsvare i Amerika, som kunde leveres på bestilling omgående. Hvorvidt det er det idag, tør jeg ikke uttale mig om. Men er man istand til å kunne skaffe luftvern, mener jeg at det bør settes alt inn på å få det. Vi er så blottet for luftvern, som man hørte den ærede forsvarsminister også uttalte, at marinens fartøier praktisk talt intet luftvern har undtagen de aller nyeste jagerne. Det blev også helt redegjort for dette sist vi var sammen, i september. Marinens mangel på luftvern, som jeg også pointerte meget sterkt, var en betenkelig sak da den skal ligge på den ytterste forpost. Og der har vi, som også hr. Mowinckel nevnte, allerede hatt diverse krenkelser i luften, som marinen av mangel på materiell overhodet ikke engang kan markere. Men jeg er ikke så sikker på at de små krenkelser av vårt territorium i luften har vært så farlige som hr. Mowinckel synes å mene, fordi en iallfall har den fordel at begge de krigførende parter har gjort det, så den ene ikke har stort å si den annen. Og det har iallfall ikke vært krenkelser av den art at det

har vært forsøkt engang å påføre oss noen materiell skade. Det har kun vært fløiet over vårt territorium, så jeg har ikke ansett disse nøytralitetskrenkelsene for å være av noen særlig alvorlig art. Men det er klart at skal man ha et nøytralitetsvern, så må det iallfall være utstyrt med kanoner, så man også kan markere et nøytralitetsbrudd i luften, og det kan ikke mesteparten av vårt fartøismateriell idag.

Jeg vil peke på en annen ting: at vårt sjøforsvar idag ikke er disponert til nøytralitetsvakt, mesteparten av det som er noe verd, er idag disponert efter krigsdisposisjoner i Finnmark. Av den grunn har vi ikke nok materiell på kysten til å klare den ordinære nøytralitetstjeneste. Eskorteringstjeneste har vi ikke fartøismateriell til, for de få egnede fartøier vi har, er plasert i Finnmark, og man kan vel også si: er klar for en krigssituasjon i Finnmark. Det er derfor de ligger der og ikke for å passe på vår nøytralitet. Og da er det ikke noe rart at vi kan ha oplevet sådanne ting som torpederingen på Stadt — jeg vil forresten ikke bruke ordet «torpedering», for det er ennu ikke offisielt klarlagt hvorvidt det er torpedering eller minesprengning. Og det er heller ikke noe rart at vi ikke har materiell til å eskortere over Vestfjorden, med senkninger som følge derav, som vi har oplevet, for det er nu praktisk talt bare de nye jagerne som i det hele tatt har en fart som kan følge et noenlunde moderne handelsskib idag. Sådant er vår marine utstyrt med materiell. De ligger der og danner en observasjonskjede langs kysten, og det har selvfølgelig sin betydning, men man må ikke tro, hvis det kommer til et alvorlig nøytralitetsbrudd noe sted, at det vil tilfredsstillende utlandets krav på opptreden for hevdelse av nøytralitet. Oslofjord f.eks. ligger for øieblikket, kan man si, praktisk talt blottet for krigsmateriell til forsvar av nøytraliteten; man har utrustet private fartøier med noen små kanoner ombord. Jeg vil derfor spørre forsvarsministeren: Har departementet rede på hvorvidt det idag kan skaffes materiell ved innkjøp utes fra, spesielt luftvernmateriell, kanoner og flyvemateriell, utover det som han selv hadde i sin redegjørelse? Jeg hørte med interesse hans redegjørelse for hvad der var opsatt av nøytralitetsvern i Finnmark. Jeg er jo ikke ekspert på det landmilitære område, men det forekommer mig noe tynt idag de opsetninger som er disponert for Finnmark. Jeg vil spørre den ærede forsvarsminister: var det ikke idag en tanke å ta full mobilisering av alle Finnmarks stridskrefter? Vi kan jo hvilken dag som helst der oppe oppleve — jeg vil ikke kalle det nøytralitetskrenkelse, men —

krigshandlinger like innpå vår grense. Vi har to folk i strid tvers over på den annen side av en elv. Burde vi ikke da være i den situasjon at vi ikke ved en overraskelse på grunn av manglende tid til mobilisering kan bli feiet bort den første dagen? Det er et spørsmål som jeg stiller, fordi jeg selv ikke er tilstrekkelig orientert.

Så har man vært inne på befalskurser for offiserene. Jeg vil der også bringe i erindring at vi har en kategori av offiserer som heter vernepliktige offiserer, som i dette land har vært lite påaktet og veldig mishandlet i den senere tid, så langt at deres berettigede krav på å få moderne våben til sin egen utdanning har vært dem nektet. Jeg vil idag peke på at der har vi en stamme som, hvis vi sørger for at disse mennesker kan skaffe sig kjennskap til moderne våben og våbenføring, og får noen øvelse, vil danne en verdifull reserve. Jeg vil spørre den ærede forsvarsminister: Har det vært foretatt noe i denne retning for å skaffe oss offisersreserver? Jeg vil spørre: Er det noen utsikt til at den ammunisjon som våre kystfestninger eller Oslofjord festning har bestilt for 2—2½ år siden til våre nyeste kanoner der ute, nu kan leveres? Jeg har ikke oversikt over det, jeg vil gjerne ha det spørsmål besvart. Forholdet er jo det, som jeg også nevnte i høst, at vi har kanonene på plass der ute, men vi har ikke ammunisjon til dem. Men forhåpentligvis skulde den, etter den oversikt vi hadde den gang, være på trappene, sådan at vi skulde se en løsning på dette. Jeg vil likeledes spørre forsvarsministeren om det i forbindelse med den sum han nevnte til utbygning og fremskytning av våre festninger, spesielt er tenkt på det annet Haubitzerbatteri i Oslofjord festning på østre side av fjorden? For sådan som situasjonen er, mener jeg at nu må vi iallfall se å få de haubitze-re på plass som blev bevilget under forrige verdenskrig. Det går ikke an å nøle lenger med det.

Jeg er enig med hr. Mowinckel i at det er lite tilfredsstillende at man ikke har fått klarhet, klarhet så langt man kan skaffe sig den, gjennom sjøforklaringer i de påståtte nøytralitetskrenkelser på vår kyst, men jeg tror at disse saker, forat man kan få en mer ensartet behandlingsmåte og forat man kan få en raskere behandling, bør standardiseres. Jeg tror ikke de bør overlates til de enkelte sjøretter der hvor eventuelle krenkelser foregår, men de bør konsentreres iallfall minst på de store byer Trondheim, Bergen og Oslo, sådan at man er sikret en førsteklasses behandling i første omgang, og ikke må gå på med ekstraforklaring etterpå på grunn av dårlig behandling. Dette er et spørsmål som angår

justisministeren, men jeg nevner det fordi jeg tror det er en tanke som er verdt å ta op til overveielse.

Jeg savnet i forsvarsministerens redegjørelse omtale av en situasjon som er mig bekjent, men som det ikke er sikkert at mange i Stortinget vet om. Det var en efter min mening ganske alvorlig nøytralitetskrenkelse som vi hadde her i november måned ifjor. Det var et tysk kaperskib, vil jeg si, som het «Westerwall», som kom inn på norsk territorium og som fikk lov til å gå langs efter vår kyst og blev behandlet som handelsskib. Det var også en del andre kjedeligheter med dette skib ved første visitasjon i Trondheim. Heldigvis, sier jeg, blev ikke den sak offentlig kjent, og jeg nevner den her fordi den igrunnen er et eksempel til efterfølgelse. Når vi har en kinkig affære på vår kyst, vil det hjelpe myndighetene så langt bedre hvis pressen ikke i første omgang er ute og med en gang forteller hvad som er foregått. Formodentlig har vel pressen ved denne anledning fått opfordring til ikke å nevne denne sak, og jeg gir pressen honnør for den måte den her optrådte på. Jeg har ikke sett denne «Westerwall»-affære omtalt i noen avis. Jeg tror den var av langt alvorligere art enn «City of Flint»-saken. Da er det jo morsomt at man observerer at vi kan avvikle en sådan sak uten at den blir offisielt bekjent, for det er klart at hvis England hadde fått tak i den, hadde vi hatt en meget vanskeligere sak å klare, folkerettslig sett, enn «City of Flint»-affæren. Jeg nevner dette for å vise at det da har foregått enkelte krenkelser som gud skje lov og takk ikke er kjent av det almindelige publikum. Jeg tror at hadde man vært likeså forsiktig med å uttale sig om spesielt den krenkelse som det er påstått at man har hatt utenfor Stadt, vilde man ha undgått mange vanskeligheter. Det stod nemlig i avisene at det og det engelske fartøi var torpedert utenfor Stadt, og når man først har fått det inn gjennem øiet i avisene, tror alle folk det, og man går så langt at man selv her i Stortinget sier: Den skuten blev torpedert. Jeg er ikke så sikker på at den blev torpedert, men der er mulighet for det. Men så lenge det ikke er konstatert, bør man iallfall ikke ta standpunkt til hvad årsaken kan være.

Jeg vil bare til sist replisere til hr. Mowinckel. Han sa at hvis det er en minesprengning, er det ikke noen fare. Jo, jeg tror det er en fare, nøytralitetsmessig sett, at det også foregår minesprengninger på vår kyst ved miner som vi ikke har sørget for å rydde bort fra vårt farvann. Det er vi nødt til efter nøytralitetsbestemmelsene, å sørge for at våre farvann er fri, slik at fartøier kan passere der

uten å risikere at det kommer til noen krigshandling, og minesprengning er en krigshandling. Vi må sørge for å ha materiell som kan rense farvannet for flytende miner, slik at vi ikke også risikerer å treffe på miner i våre kystfarvann. Jeg vil si dette, fordi jeg oppfattet hr. Mowinckel dithen at han mente at en minesprengning ikke var så farlig.

Presidenten: Forsvarsministeren gjorde oppmerksom på at der vil komme en kongelig proposisjon om bevilgning av 75 millioner kroner, og at det i den forbindelse vil bli gitt opplysning om fordelingen av pengene og om anskaffelser m.v. Presidenten går derfor ut fra, at hvad angår referat fra dette møte, vil det være tilstrekkelig å ha en del eksemplarer av forsvarsministerens utredning, som stilles til disposisjon for militærkomiteens medlemmer og for de representanter som måtte ønske å gjøre sig bekjent med detaljene, men for øvrig vil det bli anledning til å komme tilbake til spørsmålet når de forskjellige proposisjoner som har vært antydnet her idag, blir forelagt det nye Storting. Presidenten mener derfor at debatten idag i nogen grad bør kunne begrenses. Der er en lang rekke talere inntegnet og presidenten vil foreslå at tiden for de talere som herefter tegner sig, begrenses til inntil 5 minutter — og anser det for enstemmig bifalt.

Presidenten vil henstille til representantene under alle debatter hvor man drøfter nøytralitetskrenkelser, ikke å bruke uttrykket «norsk territorialfarvann», men «norsk nøytralitetsfarvann». Den norske sjøgrense er ikke 3 mil, men den er 4 mil. Der er en nøytralitetsgrense som er kunngjort for denne krig på 3 mil. Det vil være en vinning at man i all offentlig diskusjon anvender det rette uttrykk.

Jakob Vik: Når ein høyrde på utgreiinga frå forsvarsministeren i dag, so er vel det rette uttrykket at Stortinget burde vera mismodig eller nærmare sorgmodig. Men det er ikkje tida idag til å lata mismotet taka makta over seg. Eg vil ikkje gå inn på dei ymse mankoar når det gjelder det militære, dei har me kjent so mykje fyrr, at det kom ikkje uventa, endå um me ikkje hadde tenkt det var so dårleg. Det var no ikkje serleg for å segja dette at eg tok ordet. Men trass i at statsministeren her sa at spursmålet um privat opplæring i våpenbruk kjem fram seinare, so vil eg nytta høvet til å streka under det som hr. Ørbæk sa her, at departementet og Regjeringa for so vidt bør vera lydhøyrde mot dei av folket vårt som i dag vil øva seg upp i våpenbruk. Det er ikkje luksus, det er ikkje uturvande,

me kann ha bruk for det kvar dag som er no. Me har ein organisasjon som står viljug til å taka upp arbeidet, det er Norges skytterlag. Lat dei folk som vil læra seg upp i skjoting, få fri ammunisjon. Det vert ikkje store summen mot det som no skal til elles. Den billigaste form for militær opplæring er å taka dei organisasjonar i bruk som alt er, og som meir enn gjerne vil taka på seg det ekstraarbeidet å læra upp unge menn i rifleskyting. Me ser frå krigen i Finland at det er eit stort aktivum å ha gode skarpskyttarar. Ogso våre unge menn kann verta det, um dei får opplæring. Eg meiner at Forsvarsdepartementet eller Regjeringa bør stella til rådvelde dei naudturvelege midlar til fri ammunisjon og låna ut dei riflor som er naudturvelege til dette bruk. Ein bør ikkje framleis venta på handsaming av det nye stortinget for å imøtekoma dei krav som er sette her. Me har set nok av denne ventinga og seinkinga og denne langsame leveransen av alle ting. No må det handlast raskt, dersom det i det heile er råd å gjera det.

Når det gjeld vår presse, vil eg støda under det som hr. Mowinckel sa. Det er heilt forfølende at det skal finnast presseorgan som ikkje er redde for å veikja vårt strev for å hevda nøytraliteten vår og sjølvstendet vårt. Det har absolutt ingen ting med pressefridom å gjera.

Når det gjeld luftvernet vårt på dei ymse plassane, so høyrde me at det ikkje stod serleg rart til med det heller. Det vantar til og med ammunisjon for nokre små luftvernkanonar. Eg kann tenkja meg at dei største verksemdene våre, Kongsberg og Raufoss, ennu er for lite utstyrde med luftvernartilleri. Dei bør skaffast det di fyrr di betre, etter kvart som materiellet kann skaffast til rette — eg hadde nær sagt: kosta kva det kosta vil. Når det gjeld våre kraftstasjonar og damanlegg, er eg heilt samd med hr. Hundseid i at dei bør ein ogso taka hand i hanke med. Vert eit damanlegg bombardert og øydelagt, vert det ikkje berre den materielle skaden som skjer på dammen, men det vil segja rasering av dalføret og spill av menneskeliv. Og um det ikkje alt høyrer til planane, vil eg nemna at dei som har med den tingen å gjera, bør planleggja evakuering av dei dalføra som er truga av sprengjing. Me har visse røymslor for korleis det går når vassmengda slepp laus. Eg kann berre minna um Simadalen, endå det vil segja lite samanlikna med det som kann koma til å skje, um andre store dammar vert sprengde.

I en slik situasjon som den me er uppe i no, vil eg støda det som representanten Sven Nielsen nemnde um ein sams sjef for heile

vårt militære stell, ei sams leining for alle stridskreftene våre. Eg trur det er absolutt turvande, og ho må koma fyrr eller seinare, dersom me kjem upp i den ålvorlege situasjon som alle ottest.

Førre: Det er interessant å høre denne debatt, for så vidt som alle taler om den dårlige tilstand vårt forsvar er i for øieblikket. Og det er nettop de som skulde være sakkyndige på området som uttaler at vårt forsvar, til tross for de veldige summer som vi har bevilget de siste årene, er så «uhyggelig slett», som hr. Sven Nielsen sa, at «det vilde være en forbrydelse å sende våre unge menn mot en moderne utrustet hær». Når stillingen er den idag, vilde det ikke da være rimelig at denne forsamling drøftet spørsmålet om vi overhodet under nogen tenkt situasjon skal la våre unge menn gå i krig? Når forholdet er at vår utrustning er *uhyggelig slett*, og at det vil være en forbrydelse å sende våre unge menn mot en moderne utrustet hær, skulde det ikke da være en oppgave å klarlegge landets stilling, hvad vi risikerer ved å gå inn i en krig? Man pleier å si at av to onder velger man det minste. Jeg er ikke av den opfatning at vi under alle forhold kan undgå de store ubehageligheter som en krenkelse av vårt territorium vil bety, men det må da være en vei å følge for et land som vil freden, som ikke vil inn i krigen, f.eks. å la dem som vil krenke vår nøytralitet, få lov til å slåss innbyrdes, uten at vi blander oss direkte inn i selve krigen, når det er på det rene at vi kun kan ødelegge landet vårt ved å gjøre det.

Her blev nevnt våre kraftverker og våre damanlegg, hvilke veldige naturkatastrofer det kunde medføre om bomber skulde ramme disse anlegg. Vi vet at hele vår lange kyst er ubeskyttet, vi vet at industricentra kan ødelegges, byer kan ødelegges fra sjøen og luften, vi er i det hele tatt i den stilling at vi er så ubeskyttet som vel mulig, selv om vi fordobler eller mangedobler vårt forsvar. Jeg sier til dem som idag har uttalt sin bedrøvelse over at vi ikke står bedre rustet enn vi gjør, at det kanskje er det som til slutt blir vår redning, at vi ikke har så meget at det kan friste oss til å gå inn i krigen eller at vi ikke blir tvunget inn i krigen av en av partene fordi vi har noget å fare med. Jeg nevnte i et møte i Stortinget ifjor, da det blev sagt at nu måtte vi ruste, for det gjaldt å ramme den nazistiske og fascistiske fare — til å begynne med het det jo forøvrig også i arbeiderpressen at vi måtte beskytte verdens eneste arbeiderstat mot den fascistiske fare, jeg nevnte dengang at det kunde hende at utviklingen vilde bringe med sig at det ikke var de fascistiske eller

nazistiske stater som krenket vår nøytralitet, men tvertimot de stater som har rustet for å gå i krig mot fascismen, nemlig England og Sovjet-Russland. Det kjedelige er nu inntrådt at det er nettop fra disse to stater det foreligger trusler om å komme inn på vårt territorium, hvis vi ikke skikker oss, slik som de mener vi bør gjøre. Noten fra England er jo igrunnen av den art at vi kan vente et videre påtrykk i samme retning, og under verdenskrigen var det samme spørsmål oppe, at England vilde gå over norsk territorium for å ramme motstanderne dengang. Det ser ut til at det land som er nevnt som de små nasjoners beskytter, ikke har nogen skrupler i retning av å krenke vår nøytralitet, når det passer i dets kram. Det er betegnende hvad utenriksministeren uttalte, at de kynisk svarte at årsaken til kravet var kun at de vilde vinne krigen. De har ingen skrupler utenom det, de vil vinne for sine egne interessers skyld, så får hensynet til andre land seile sin egen sjø. Jeg tror derfor det vilde være riktig, nu når vi kan stå foran skjebnesvangre avgjørelser, at vi nettop gjør oss klar vår stilling: Hvad risikerer vi ved å gå inn i krigen og hvordan skal vi stille oss når den nasjon som vi trodde var vår beskytter, er den som i første rekke vil krenke vår nøytralitet? Skal vi bruke de våben vi nu har anskaffet og de vi venter til høsten — når kanskje freden er en kjensgjerning — skal vi bruke dem mot England fordi det krenker vår nøytralitet? Eller er vi allerede i den stilling at England har den opfatning av oss at det kan gjøre med Norge hvad det vil, vi klapper den hånd som slår oss allikevel, vi går kanskje sammen med England også, mot at det skal garantere vår integritet, som det har garantert Polens, men som det ikke gjorde med andre land som var i fare. Jeg tror vi må se på England og enhver stormakt ut fra det synspunkt at de har ikke større interesse for Norge eller andre små nasjoner enn det som passer i deres egne interesser. Det gjelder alle stormakter, jeg tror ikke at den ene er synderlig bedre enn den annen, eller verre enn den annen. Men her taler man som om at det nu bare gjelder å skaffe våben, for krigen kommer; på hvilken side vi kommer vet vi ikke idag, men krigen kommer. Det er omtrent som om man mener at hvis nogen krenker vår nøytralitet, så skal vi slå til. Jeg tror som sagt det er på tide at dette blir gjort klart, og at Regjeringens stilling til dette spørsmål også blir klar. Enten må vi nu få en *fredsregjering* eller en *krigsregjering*, enten en regjering som vil hevde nøytraliteten og freden under alle tenkelige forhold, eller en regjering som lar landet gå inn i krigen hvis dets nøytralitet blir

krenket. Det er på tide at dette Storting, eller det som samles om et par dager, har det klart for sig hvilken vei det vil gå. Vi kan ikke lenger vasse i mørke og bare holde på med gamle talemåter om forsvar og bevilgninger, vi må vite hvilken vei vi vil gå og under hvilken tenkt situasjon vi vil bruke våre våben. Det blev sagt av en mann for flere hundre år siden — han skrev det til sin sønn: «Se, min sønn, med hvor liten forstand verden styres!» Og det kan vel sies med ennu større rett i dag at verden styres med liten forstand. Men vi bør da ikke kopiere verden forøvrig i den grad at vi nu, da vi står foran trusler fra to sider — eller fra flere sider — ikke gjør det klart for oss og folket hvor veien skal gå for Norges vedkommende under de forskjellige tenkte situasjoner. Det er nødvendig å bringe dette på det rene og la Stortinget få ta en votering ut fra rent prinsipielle synsmåter, og så får vi få en regjering som arbeider ut fra de godkjente prinsipper og som tar ansvaret både like overfor Gud og folket.

Statsråd Koht: Hr. Mowinckel tok fram spørsmål som var uppe i går, og eg skal ikkje personleg klaga over det, for det kann alltid vera nyttig å få gjort full greie for dei ting som har vore dryft og lagt fram her i Stortinget. Ingen kann vera meir samd enn eg i at det er svært leitt at vi ikkje fortare kunde få gjeve melding, serskilt til Tyskland, og dessutan til England, um korleis det gjekk med dei ettergranskingane som var sette i gang um nøytralitetskrenkjinga — eller det som vi i det minste meinte var ei nøytralitetskrenkjing — på Vestfjorden, ute på Folla og utanfor Staden. Vi har i går i Utanriksdepartementet fått dei endelege resultat av ettergranskingane, og eg kann då her opplysa kva dei gjekk ut på. Eg trur det vil syna seg klart av det eg opplysar, at det var heilt uråd alt fyrr å senda noko slag melding til noka side, just for di alt var uklårt og uvisst. Den engelske båten «Thomas Walton» vart minespreng — eller skal vi òg segja torpedert — i Vestfjorden, men der er det, etter alt vi kan finna i det minste, det rimelege — det er ikkje heilt klart, men det er rimeleg — at det gjekk fyre seg utanfor den tremilsgrensa som vi har sett upp for nøytralitetshevdninga i denne krigen. Og det skulde etter alt det vi veit vera minesprengjing og ikkje torpedering. So er det den greske båten «Garoufalia» som vart minesprengd — eg segjer: «vart minesprengd», for det er òg det rimelege, vi har ikkje det minste prov for at det skulde vera torpedering. Han vart minesprengd på Folla, og der er det uvisst um det er innanfor eller utanfor tremilsgrensa. Endeleg er det det med

den britiske båten «Deptford», som gjekk fyre seg utanfor Staden den 13 desember. Det er heilt klart at det var innanfor tremilsgrensa, men der er det ikkje heller noko prov for anten det var minesprengjing eller torpedering. Det sa eg frå um alt i går, at det ikkje var ført prov for torpedering. Når hr. Mowinckel i dag har slege fast at det var torpedering, kann han ikkje ha høyrte so nøgje etter i går. Det finst ikkje prov for at det var torpedering; det kann vera mogleg, men det er slett ikkje prova. Soleis ligg det med alle desse tri tilfella, at vi endå i denne stunda ikkje kan segja heilt visst um det var nøytralitetskrenkjing eller ikkje, og då trur eg nok at det er godt at vi ikkje har protestert straks på fyrehand i desse sakene. Og vi kunde då ikkje heller senda melding til nokon kant um det som vi ikkje visste.

Det har vore nemnt eit par andre nøytralitetskrenkjingar i denne samanhengen. Eg nemnde i går nøytralitetskrenkjinga med krigsfly, både britiske og tyske, som vi då protesterte imot. Berre den britiske regjeringa har der bede um orsaking.

Den einaste heilt visse nøytralitetskrenkjinga som vi har havt innanfor tremilsgrensa, var då ein britisk orlogsbåt gjekk inn og praia «City of Flint» på ferda sørover. Den prainga hadde ikkje eit britisk orlogsskip rett til innanfor vår nøytralitetsgrense. Der har vi då òg protestert i London, og der var eit av våre egne orlogsskip til stades, so vi hadde prov med ein gong.

Hr. Sverdrup nemnde at det var vår plikt å syrgja for at ikkje minesprengjingar heller kunde gå fyre seg innanfor vårt sjøumråde, slik at det soleis var nøytralitetskrenkjing som gjekk føre seg, eller brot på vår nøytralitet, når minesprengjingar like vel kunde skje. Eg trur ikkje det er den norske staten som kann taka ansvaret for dette at lause minor frå krigførande makter driv inn innanfor vår nøytralitetsgrense. Det er dei krigførande maktene som legg ut minone, som her har ansvaret, det er dei som er pliktige til å syrgja for at slike minor er ufårlege, det er dei vi har å venda oss til um slikt, og vi har for so vidt dryft fleire gonger i Utanriksdepartementet spørsmålet um å senda ein ålmenn protest mot at minor ikkje blir gjort ufårlege, uskadelege, som dei skal vera etter internasjonal konvensjon. Eg får segja at våre folkerettskunnige har vore mot at departementet skulde gjera det, so det er endå ikkje gjort.

Hr. Sverdrup nemnde denne historia med «Westerwall». Det er ei lang historie, so det vilde taka alt for lang tid å greia ho ut her. eg har greitt ut um ho i utanriksnemnda, og eg har for min part den trua — eg veit ikkje

um det er etter reglementet — at dei einskilde stortingsmennene kann ha høve til der å sjå etter i referatet. Men stutt sagt kann eg her opplysa at i det tilfellet låg det fyre visse mistak eller misgrep frå både sidone, og heile affæren vart løyst under ein samtale millom meg og den tyske sendemannen her. Han kom til meg og hadde ein protest i lumma med til meg. Eg fortalde at eg hadde ein protest i hovudet til han. Vi vart einige um å gøyma protestane våre både tvo og berre sjå til å få denne båten «Westerwall» ut or farvatna våre. Dermed vart heile striden løyst på ein rimeleg måte. Eg kann for so vidt vera einig i den kompliment til pressa som hr. Sverdrup gav, at pressa fylgde den ålmenne forskrifta som pressa hadde fått, um at ho ikkje skal gjeva opplysningar um skutor og um korleis dei ferdast innanfor vårt sjøumråde. Det er ei ålmen forordning um dette.

Hr. Mowinckel nemnde dessutan dette notebrevet som vi hadde laurdag med Sovjet-samveldet, og hr. Mowinckel meinte at det svaret som vi frå norsk side gav til Sovjet-samveldet, ikkje kunde, som han sa «tilfredsstillende» Sovjet-regjeringa. Eg har ikkje fått noko beinveges svar frå Moskva eller frå Sovjet-legasjonen i Oslo endå; men eg fekk i går eit telegram frå den norske sendemannen i Moskva, der det umlag ordrett heiter so: «Fra pålitelig kilde erfarer jeg at det norske svar ansees tilfredsstillende». Det er det einaste eg kann leggja attåt i dag um dette. Um det vil visa seg å vera rett, vil då den næraste framtida koma til å syna.

Men det er ingen tvil um den ting for meg at når det gjeld tilhøvet millom Sovjetsamveldet på den eine sida og Noreg og Sverige på den andre i det finske spørsmålet, så vender Sovjet misnøjet sitt fyrst og fremst mot Sverige. Det er Sverige som visseleg har gått lengst med den hjelpa som er gjeven til Finland, og vi har meldingar nok um det russiske misnøjet med Sverige. Og då er dei i Moskva — det stod dessutan i telegrammet frå sendemannen vår, det ligg i sjølve saka, kann ein segja — då er dei i Moskva heilt klare over at svensk politikk kann i mange tilfelle draga med seg fylgjor for Noreg. Det er på den andre sida umvendt so at norsk politikk kann draga med seg fylgjor for Sverige. Difor har Sverige soleis no vore med i London og protestert mot den britiske aksjonen mot Noreg i dette sjøumråde-spørsmålet, for di Sverige der ser — og det har gjeve det til grunn for sin protest — dei fårane som det kann føra med seg for Sverige um Noreg blir gjort til krigsumråde. Det er heilt klart av dette eg har sagt her, at den norske regjeringa held på det intime samarbeidet med Sverige

som hr. Mowinckel mana til. Det er nær sagt dagstødt samtalar millom den norske og den svenske utanriksministeren i denne tida. Vi dryfter alle moglege ting. Det er sjølv sagt samtalar i telefonen, men dessutan rådleggjingar gjenom sendemennene våre, dei som er i Oslo og Stockholm.

Hr. Mowinckel og sidan eit par andre talarar har nemnt pressa her i landet, og dei har serskilt peika på den fåren som kann liggja i den måten som bladet «Arbeideren» skriv på. Det er klart at det er noko som vi i utanriksstyringa og i Regjeringa i det heile må sjå på med stor otte, for vi veit at det som blir skrive i dette bladet, blir nytta ut. Men det er her alltid eit spørsmål um retten til å gripa inn. I det heile får eg segja at med pressa elles har Regjeringa og serskilt Utanriksdepartementet eit svært godt samarbeid. Der er det berre ein einaste ting eg må ha lov å leggja attåt. Eg har det inntrykket at ikkje alle i den norske pressa skynar at den politikken som den norske staten skal føra, den er det statsmaktene som må avgjera. Vi må ikkje koma til å få upp att her i landet det som hende for nokre år sidan, at privatmenn med private tiltak skal kunna driva fram ein annan utanrikspolitikk enn den statsmaktene har ynskt å fylgja. Pressa må kjenna det ansvaret og; ho kann halda fram meiningar både um det eine og det andre og har sin fulle rett sjølv sagt til det, men pressa må ikkje taka seg til ting som vil føra eller kann føra til at staten blir dregen ut i tilhøve som statsmaktene sjølve vil setja seg i mot so langt dei berre kann. Her må vera eit samarbeid ikkje berre med dette at ein tegjer still med opplysningar og alt slikt noko, — der er pressa vår so lojal som det i det heile er mogleg å vera etter alt det eg har opplevd — men pressa må dessutan kjenna det ansvaret som er for sjølv aksjonen, for det som kan føra fram til fårar for staten.

Statsråd Wold: Det er mulig at det jeg sa igår, kunde være noe ufullstendig, og jeg beklager det dersom mine uttalelser skulde være oppfattet som et forsvar for «Arbeideren»s eller lignende organers skriverier i denne tid. Men når hr. Mowinckel nevnte at vi må ta hensyn til vår indre sikkerhet og dermed først og fremst siktet til «Arbeideren»s skriverier, så vil jeg si at jeg ikke har inntrykk av at det akkurat først og fremst er den indre sikkerhet det her er spørsmål om. Jeg sa igår at «Arbeideren»s skriverier etter det man til da hadde kunnet konstatere, ikke var rammet av noen norsk straffebestemmelse. Der finnes andre organer, vi har «Fritt Folk», og vi har «ABC», og jeg kan ikke om disse orga-

ner si det samme. Når det er spørsmål om å anvende lovgivningen her, har jeg inntrykk av at flere av disse organer gjerne så at politiet og rettsvesenet kom i sving. Jeg får med mellomrum i særskilt omslag ofte sendt med blå og røde understrekninger de organer, «Fritt Folk» har jeg fått flere ganger, «ABC» har jeg også fått, og jeg har jo sett at skriviene kommer inn under norske straffebestemmelser, og efterforskning er selvsagt der tatt op. Hvis vi bare hadde å regne med den indre sikkerhet, hvis vi bare hadde å ta hensyn til opinionen og opfatningen innen landet, så tror jeg ikke det var noe særlig å frykte hverken fra «Arbeideren» eller fra de andre organer som jeg har nevnt. Men det som gjør saken vanskelig, er at vi — og jeg går ut fra at det var det hr. Mowinckel siktet til — har lagt merke til at disse skriviene i «Arbeideren» på den ene side og i «Fritt Folk» og «ABC» på den annen side regelmessig refereres kort tid efter utgivelsen eller offentliggjørelsen i henholdsvis russisk eller tysk kringkasting. Det gjør presseproblemet idag ikke til et spørsmål om den indre sikkerhet, men til et spørsmål om den ytre sikkerhet, til et spørsmål av utenrikspolitisk karakter. Det var det jeg først og fremst ønsket å understreke i mitt innlegg igår; kanskje min opfatning på det punkt ikke kom helt klart frem. Men jeg vil si for det første at hvis vi skal gripe inn her, så kommer vi i kontakt eller berøring med de bestemmelser vi har i vår grunnlov om pressefrihet og om ytrings- og trykkefrihet, og for det annet er det en selvsagt ting at det i denne tid ikke går an i det lange løp offentlig å se på at der drives en landsskadelig virksomhet av hensyn til Grunnlovens bestemmelser. Det har Justisdepartementet lenge vært opmerksom på, og jeg skal der få lov å nevne, at som man har sett har man i Sverige, som jo har de samme bestemmelser i sin grunnlov, opnevnt et utvalg for å se på pressen og pressefriheten, og for flere dager siden er et utkast om dette overlevert Utenriksdepartementet fra Justisdepartementet, så saken er under arbeide.

Hr. Hundseid nevnte at han syntes det innlegg justisministeren leverte igår, ikke var riktig, det tydet på en nokså livsfjern opfatning, og hr. Hundseid nevnte videre at man måtte karakterisere «Arbeideren»s skrivemåte som landsforræderi. Til det vil jeg si at jeg synes jo det er nokså lett å bruke ordet landsforræderi; det gjør sig kanskje godt, men det krever bevis. Hr. Hundseid mener vel ikke å ville påstå at våre myndigheter skulde undlate å ta affære dersom man på nogen måte mente å kunne skaffe bevis for at det blev utført nogen landsforrædersk virksomhet fra disse presseorganers side?

Jeg vil tilslutt nevne at spørsmålet om den indre sikkerhet, spørsmålet om en sikkerhetslovgivning er under behandling i Justisdepartementet, og det er klart at våre vanskeligheter kan øke så sterkt, og krisen kan bli så akutt, at det blir nødvendig for oss å få en undtagelseslovgivning som gjør det mulig på administrativ vei å gripe inn like overfor uheldig virksomhet eller i det hele tatt gir oss anledning til på ren mistanke å gripe inn like overfor forskjellige forhold.

Seip: For den som har nokon kjennskap til disse ting som forsvarsministeren gjorde greie for i dag, kom ikkje opplysningane uventa, og dei burde heller ikkje gjera det for dei andre medlemmer av Stortinget. Det tener difor ikkje til noko å taka upp ein debatt her i dag, soleis som det har vore gjort av hr. Sven Nielsen og av hr. Hundseid. Alle me som har vore med i dei siste åra, får taka ansvaret for kva vi har gjort, — eg er viljug til å taka mitt. Men eg bad um å få eit referat av fyredraget åt statsråden sendt til militærnemnda for at me der kann sjå på det, serleg med tanke på kva som i tilfelle bør gjerast straks i den situasjon me no står i. For meg reiste seg og det spursmålet, um det ikkje var ynskjande å styrkja nøytralitetsvernet i Nord-Noreg endå meir enn det har vore gjort, og som har vore nemndt av hr. Sverdrup. Men det er uråd både for Stortinget og for nemnda å ha oversyn over dette eller over andre ting som det her gjeld, utan ei nærare gjennomgåing av dei opplysningane ein har fått. Ei dryfting i nemnda i tilfelle i samråd med statsråden vilde vera til mykje meir vinning enn ein debatt her i salen på dette tidspunkt.

Eg har i og for seg ikkje noko å merke til dei fyresetnadene frå presidenten um framgangsmåten ved den vidare fyrehaving av fyredraget; men det kann vel taka noka tid fyrr dei ymse proposisjonar og proposisjonen um dei 75 millionar som statsråden nemnde, ligg fyre, og me kann ha dei fyre oss i nemnda og få ei tilråding til Stortinget. Eg går då ut frå at det etter framlegget frå presidenten er høve til ogso, i tilfelle i samråd med statsråden, å koma med ei serskild tilråding til Stortinget um det skulde vera einskilde ting i fyredraget som nemnda meinte gav høve til det.

Presidenten: Presidenten er helt enig i den forutsetning som formannen i militærkomiteen der har uttalt.

Carl R. Olsen: Den idyll som representanten Førre i begynnelsen av sitt foredrag antydet, at man kanskje var best stillet jo mindre

man var rustet, skal jeg ikke hefte mig særlig ved. Jeg må si: Gid det var så vel.

Jeg er tvertimot enig i det som formannen i militærkomiteen nettop uttalte, at en styrkelse av nøytralitetsvernet ikke minst i Nord-Norge vel må ansees for å være høist påkrevet. Men jeg forlangte egentlig ordet for å erklære mig enig i det som representanten Mowinckel fremholdt om den pressekampanje som han betegnet som landsskadelig. Jeg mener at det nu fra autoritativt hold, eventuelt fra regjering og storting, må gjøres hvad gjøres kan for å sette en stopper for denne affære som hr. Mowinckel betegnet som landsforrædersk. Det er en trist og uhyggelig situasjon, ikke minst for dem som har både krigssituasjonen og endel av det nevnte presseforhold så nær inn på livet som vi har det oppe i Nord-Norge.

Moseid: Jeg vil takke den ærede forsvarsminister for den utredning som vi idag har fått, både fordi den var gitt i en usedvanlig oversiktlig og klar form, og enda mere fordi de vurderinger som den ærede forsvarsminister foretok, var fremlagt i en nøktern, objektiv form uten utenomsnakk. Det er første gang i løpet av mange år at vi fra regjeringsbenken om forsvarsspørsmål har fått en slik nøktern, objektiv utredning og vurdering som den vi har fått idag. Vi har fått mange utredninger, men i mange tilfelle har de vært kamuflert med utenomsnakk, omtrent som det vi hørte fra hr. Førre idag, hvor vedkommende litt etterhvert opagiterer sig selv til å tro at det er vi som bestemmer over fred eller krig i verden. Eller også har vi møtt regjeringsmedlemmer som i stor fornærmethet har avvist en saklig debatt om disse spørsmål. Jeg er dypt takknemlig over at vi nu har fått en helt saklig, rolig utredning om disse spørsmål, slik at vi nøkternt kan vurdere de forhold som er omhandlet. Det er nemlig den første betingelse for at vi virkelig skal forstå den situasjon vi står oppe i. Dessverre må det jo erkjennes at redegjørelsen og de objektive vurderinger rammer ledelsen av vårt land som en hård dom når det gjelder vårt forsvar, vår forsvarsberedthet. Det kan jo ikke være tvilsomt for nogen, hverken på regjeringsbenken eller i denne sal forøvrig, at hvis Finland hadde vært så ulykkelig å ha ledere for det politiske liv med den innstilling overfor forsvarret som Norge har hatt, hadde det vært utslettet og nedtrampet som fri nasjon idag. Og det bør bringe oss til å forstå hvor alvorlig situasjonen også er for oss. Der er ikke grunn for nogen til å flire over situasjonen idag, hverken for militærkomiteens formann eller andre. Det er alvor, og det er ikke

nok å si at man tar ansvaret, men man må også gjøre det. Og da vil jeg for min del tillate mig å henstille til forsvarsministeren og Regjeringen å gjøre hvad der står i menneskelig makt for snarest mulig å skaffe de forsyninger og det materiell som er nødvendig, hvis vi skal kunne opta kamp for vårt folks frihet og selvstendighet. Og det er *den* situasjon vi står overfor. Det synes som man degger for den opfatning fremdeles, så vidt jeg forstår, at det er nok med et vaktvern. Men enhver som kjenner situasjonen i denne tid, må være klar over at det er ikke nok, hvis vi overhodet vil sette våre krefter og evner inn for å verne vår frihet og selvstendighet som folk.

Jeg hørte med tilfredshet at der i den nærmeste fremtid vil komme proposisjon om bevilgning av 75 millioner til forsvarret, — ikke fordi jeg mener det vil bli så lett å skaffe disse penger, *men fordi jeg mener det er uomgjengelig nødvendig, og at det er grunnlaget for alt hvad der forøvrig er gjort og kan gjøres for å skape gode forhold for det norske folk.*

Wright: I forbindelse med det som er fremholdt her i dag om kommunistenes og «Arbeideren»s virksomhet i landet, finner jeg at det er riktig å referere en episode som er blitt meddelt mig ganske nylig fra hold av folk som jeg har all grunn til å regne for helt pålidelige. — Da Alta bataljon i begynnelsen av desember måned blev sendt op til Sør-Varanger eller til Kirkenes, møtte ordfører Granås i Alta frem på bryggen og holdt en tale til den bortdragende bataljon, og han endte sin tale til bataljonen med de ord: «Kommer russerne, så skyt ikke, men legg våbnene ned!» — Jeg synes i en tid som denne at en sådan uttalelse er av en så alvorlig karakter at jeg må spørre den ærede statsråd: Hvad er der foretatt i denne anledning? Og hvis saken ikke er blitt innrapportert nu, må jeg anmode om at man sørger for at så skjer. Jeg synes forøvrig det hadde vært rimelig — i forbindelse med det som har vært fremholdt her idag om «Arbeideren»s virksomhet og kommunistenes virksomhet — at den ærede justisminister hadde meddelt noget om hvad der i det hele er foretatt til sikring av landets interesser når det gjelder denne virksomhet. Det har jo versert nokså mange rykter i den senere tid om at statspolitiet er oppe i Finnmark, og at man allerede har sendt visse eksistenser, hvis nærvær oppe i dette militær-område ikke har vært ønskelig, lenger sydover. Jeg synes det hadde vært rimelig at Stortinget under debatten både igår og idag var blitt informert om hvad som virkelig er skjedd, hvad som er det sanne forhold i disse ting. Jeg vilde være takknemlig om den ære-

de justisminister vilde meddele noget om det.

Statsråd Ljungberg: Angående det spørsmål som har vært oppe et par ganger i Stortinget idag: beskyttelse av våre kraftverk og dambygninger, — skal jeg få nevne at problemet er under behandling, også i de forskjellige distrikter. Det det står på idag, er materiell. Vi kan sette mitraljører der, mitraljører som vi har, men de bærer ikke høit nok. Like overfor så store mål må vi ha grovere kaliber for å drive bombeflyene op i en større høide. Det har vi ikke, men vi er fullt opmerksom på forholdet.

Hr. Sverdrup ønsket å vite hvad der nu i høst har vært ekstraordinært anvendt. Jeg skal bare få nevne følgende tall — dette er altså gitt ved kgl. resolusjoner —: Fra 1 september til årsskiftet løpende utgifter 11.244.000. Dette sammen med engangsutgifter blir 36.480.650. Hertil kommer 13 millioner til forsyninger for hær og marine, som, da jeg fikk dette, ennå ikke var fordelt. Av de 75 millioner hvorom det vil komme kgl. proposisjon, har man selvfølgelig nu ut på det nye år måttet begynne å trekke.

Hr. T. Sverdrup spurte også om hvor meget det kan skaffes av luftvernmateriell idag. Utover de tall som jeg nevnte i min første utredning, kan jeg i øieblikket ikke nevne mere.

Så var det angående full mobilisering i Nord-Norge. Det har selvfølgelig vært på tale — nu sist lørdag — hvorvidt vi skulde sette full mobilisering igang i Nord-Norge eller ikke, men Regjeringen kom til det resultat at det passer ikke nu. Saken er at ved avdelingene i Nord-Norge har vi måttet skrape nesten til bunns. Vi har måttet ta med inntil 12 årsklasser for å få den styrke avdelingene skulde ha. Det blir en for hård påkjenning. Den forandring som nu er gjort, og som jeg nevnte, faller i grunnen på dette tidspunkt bekvem, idet 2 bataljoner fra Trøndelag allerede stod ferdige den 5 januar. Derved beholder vi nu i Finnmark 2 bataljoner og setter op Varanger bataljon. Det blir i grunnen en bataljon mere i Øst-Finnmark enn vi efter generalstabens operasjonsplaner skulde ha. I Troms-avsnittet setter vi, som jeg nevnte, op en brigade på foreløbig 3 bataljoner, og den kan nårsomhelst forsterkes til 4. Derved vil også den troppestyrke som vi har i Troms-avsnittet, være i overensstemmelse med operasjonsplanene. Lenger syd, i Mosjøen og i Trøndelag, har man ikke funnet det påkrevet å gjøre noget straks i øieblikket, og som sagt, vi regner med å kunne få hjelp fra Trøndelagsavdelingene op til Nordland og Finnmark, hvor vi som sagt har måttet gå helt ned

til 12 årsklasser. Jeg skal til sammenligning bare nevne at f.eks. i Østfold setter vi nu op bataljoner og regner med 4 årsklasser, istedenfor å ta 12. Som sagt, den ordning som nu er truffet i Nord-Norge, er så nær en mobilisering eller full krigsopsetning at Regjeringen mener at det skulde være greit.

Med hensyn til det som hr. T. Sverdrup nevnte: utnyttelse av de vernepliktige offiserer — skal jeg bare få nevne at for hærens vedkommende — jeg tør i dette øieblikk ikke nevne noget for marinens vedkommende — er det til de kompaniførerkurser som nu skal settes igang, og som varer i to måneder, vesentlig vernepliktig befal som er innbeordret, og som altså vil få en repetisjon, og som vi regner med vil bli meget brukbare etterpå.

Med hensyn til ammunisjon til kystfestningene kan jeg bare nevne at f.eks. til de 30 cm. haubitsere regner vi nu med å ha 150 skudd pr. kanon, hvilket jo ikke er så værst til det kaliber. Det er kommet, og er i orden.

Så er det både i utenrikskomiteen og her idag blitt snakket om å etablere en felles ledelse for forsvaret. På grunn av de lokale forhold vil altså Regjeringen nu etablere en felles ledelse for Nord-Norge, få en forsvarschef der. Men når det gjelder en felles ledelse for stridskreftene i sin almindelighet, så er det noget som ikke lar sig improvisere. Det henvises til hvad der er gjort i Sverige, hvor general Thörnell blev utnevnt til øverste forsvarschef. Ja, men der var saken bragt i orden på forhånd. Der var en forsvarsstab, og det hele var organisert, så det var bare å beordre personen på plass. Men det er et meget omfattende arbeide som må til, og å begynne med det nu i krisetider — ja, det kan man selvfølgelig, men det vil ta tid, og det er et stort spørsmål om man ikke bør vente med de forberedelser til tidene blir roligere.

Det forhold som hr. Wright nevnte, er det ikke kommet nogen rapport om i min tid, jeg er jo forholdsvis ny, men jeg har fått visshet for at det til departementet i det hele tatt ikke er kommet nogen rapport om det forhold. Det skal bli undersøkt.

Presidenten: De efterfølgende talere har inntil 5 minutter.

Sig. Jacobsen: I forsvarsministerens redegjørelse er det også nevnt at det settes op en hel del militæravdelinger, og i så fall blir det jo krav efter mannskaper i stor utstrekning. Nu kjenner man til at det her i landet, dels på grunn av sosialistenes eller arbeiderpartiets flerårige valgagitasjon med løfte om avrustning og fred, og dels på grunn av en ganske sund moralsk motstand mot krig og drap

av sine medmennesker, er blitt et stort antall pacifister blandt den vernepliktige ungdom. Hvad vil nu arbeiderpartiet og dets regjering, efter sitt endrede standpunkt på dette område, gjøre likeoverfor militærnekte heretter? Hvad vil statsmaktene i det hele tatt gjøre når den ungdom som er blitt oplært til å tro på og håpe på, og som er blitt lovet, fred og avrustning, og som har tatt sitt standpunkt efter dette, nekter å gjøre militærtjeneste? Representanten hr. Jakob Vik nevnte at statsmaktene burde være lydhøre like overfor de folk som vilde ha frivillig utdanning i skytning f.eks. Jeg håper at statsmaktene også vil være lydhøre like overfor de folk som vil demonstrere mot våpenmakt og mot direkte drap av sine medmennesker.

Statsråd Torp: Det var min tanke lørdag å gi full beskjed om hvad der er ydet av bevilgning til forsvaret i de siste måneder, fra september og frem til nyårsskiftet. Imidlertid blev det av forsvarsministeren nevnt et tall på 36 millioner plus de 13 millioner kroner, som han gjorde opmerksom på var stillet til disposisjon til forsyning for hær og marine. Det er de rene militære foranstaltninger, men ekstraordinært er der ved kgl. resolusjon ydet ca. 86,5 millioner kroner. Redegjørelsen for dette hadde jeg, som jeg sa før, ment å gi på lørdag. — Jeg har også hørt på debatten idag, og det er kommet sterkt frem at en beklager at der er store mangler på mange områder i vår nøytralitetsvakt. Jeg sa i 1936 at et militært forsvar ikke kunde improviseres. Jeg sa også dengang at den sterke kritikk, som var rettet over disposisjonene, ikke i første hånd kunde rettes mot Det norske arbeiderparti. Jeg la til i den forbindelse i 1936, at hvis det var mulig å komme frem til en nøktern plattform, til en basis for hele vårt arbeide for å skape grunnlag for vår nøytralitetsvakt, vilde den norske arbeiderklasse også komme til å innta en annen holdning enn den de tidligere hadde tatt. Men svakheten ved hele vårt arbeide ligger nettop der. Svakheten ligger i at vi ikke har evnet å komme frem til klar forståelse av hvad det var mulig å reise med de økonomiske evner det norske folket besad. Den kritikk kan med stor styrke rettes mot alle partier som har hatt sete i denne sal. Jeg tør si at i den høst som nu er gått, har den regjering, som har hatt ansvaret, søkt å sette alt inn for å løse disse oppgaver på best mulig måte. Som finansminister har jeg i disse måneder med vilje gått inn i drøftelsene om hvad der var nødvendig og hvad vi måtte søke å gjøre for å forsvare og berge landet vårt best mulig. Det forekommer mig at vi har nådd op til tall

som ikke bare innebærer en tung byrde idag, men som også vil føre med sig store og betydelige byrder fremover for det norske folk. Jeg legger også til at i de år som er gått, hvor den nuværende regjering har sittet ved roret, er det utenom de løpende utgifter, til ekstraordinære foranstaltninger med sikte på at man skal kunne stå best mulig i den krisetid, som enhver av oss måtte regne med vilde komme, bevilget ca. 96 millioner kroner, et for vårt land anseelig beløp, og et beløp som kanskje må fordobles før vi rekker frem til avslutningen av den sesjon som tar fatt nu torsdag, og fredag. Som konklusjon vil jeg si at det for mig står slik at alle må gå inn for å løse de oppgaver som melder sig idag. Jeg tror det viktigste for oss er å legge bånd på oss selv, slik at hovedsaken ikke blir hvor skylden ligger og hvem det er som har ansvaret i så måte.

Sven Nielsen: Jeg er så aldeles enig med den siste ærede taler i at vi skal ikke diskutere for meget om hvor skylden ligger; men når på den annen side den ærede statsråd vil si at Det norske arbeiderparti ikke har nogen skyld i den nuværende situasjon eller de disposisjoner som er foretatt, var det visst han sa, må jeg ta mine aller sterkeste reservasjoner. Riktignok har Det norske arbeiderparti aldri hatt flertall i denne sal, men det har sandelig sin overordentlig store, ja den største del av skylden for at vårt forsvar er i den stilling det befinner sig i dag. Det kan vi si uten å diskutere om hvem som har skylden.

Når jeg ellers forlangte ordet, var det på grunn av den ærede forsvarsministers svar til mig i anledning av det av mig ofte antydende forslag om en felles forsvarschef for hele vår krigsmakt. Forsvarsministeren nevnte at man har det i Sverige, men der har man forberedt det allerede i fred slik at det var ferdig når krig truet. Ja, det viser jo med all tydelighet at de der anså det for absolutt nødvendig. Ennvidere sa forsvarsministeren at det vilde ta tid, så det er ikke så lett å etablere det nu. Men tar det nogen tid, så er det enda mer nødvendig, efter min mening, å etablere det jo før jo heller, for får vi krig, så må vi i ethvert fall gjøre det.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg har som så mange andre med stor interesse påhørt Stortingets debatt omkring forsvarsministerens redegjørelse. Hr. Seip sa at han var villig til å ta sitt ansvar for det som var gjort og for det som var skjedd før. Jeg er i samme kasus. Jeg er villig til å ta mitt ansvar både for min fortid og for det jeg har gjort siden jeg blev statsminister, og jeg har bestemt mig for å gå

inn på det ansvar helt offentlig og ikke i et lukket møte både for mig personlig og for mitt parti. Jeg vil ikke si at jeg kommer til å bruke det bekjente ord «Vær mig arme synde nådig», — ennskjønt jeg synes den smaker noget av «Jeg takker dig Gud, at jeg ikke er som denne tolder», den debatt som er ført her idag — men jeg vil med åpen ærlighet fortelle hvordan jeg og mitt parti har sett på stillingen før og hvordan vi ser på den nu, og hvordan vi har forsøkt å gjøre det som skal gjøres.

T. Sverdrup: Jeg har inntrykk av at i og med at statsråd Torp optrådte fikk denne debatt en helt annen karakter enn den har hatt hittil idag. Vi har alle, såvidt jeg forstår, forsøkt å holde oss innen den objektive ramme av den foreliggende sak, og ikke bevege oss ut på den politiske arena som statsråd Torp med en gang kjørte inn på. Jeg tror heller ikke at det er oppportunt å diskutere vårt forsvars stilling idag og grunnen til den slette tilstand bak lukkede dører. Det er nemlig sagt så mange ting offentlig om disse ting tidligere, at publikum kan bare gjennom citater fra de siste to—tre år få greie på, hvad de forskjellige politikere i denne sak har sagt omkring den situasjon vi oplever idag og som vi akkurat nu står oppe i, så det er ingen grunn til å ta en debatt bak lukkede dører, det har ingen hensikt. Det norske folk har krav på idag iallfall å få vite: Hvor står man i disse spørsmål? Og det må man gjøre i åpent møte.

Moseid: Jeg må gi min tilslutning til hvad hr. Sverdrup nettop nu har uttalt, og jeg må videre ta avstand fra den påstand som finansministeren kom med om grunnen til at det står så slett til med vårt forsvar idag. Grunnen er den, at man ikke har villet erkjenne, at vår nasjonale frihet er grunnlaget for hele vår tilværelse som folk, og *man har ikke villet erkjenne at det er nødvendig å holde et effektivt forsvar for å verne om denne frihet.* Der har vi grunnen, og det norske folk er gjennom en rekke år ført bak lyset her. Man har fremstillet det slik, at det var nok nødvendig for våre fedre århundredene igjennem å ofre liv og blod og velferd for landet, men nu var vi kommet derhen, at vi uten risiko kunde bruke våre nasjonalinntekter fra dag til dag til andre formål, det var ikke nødvendig å ofre noget for å verne om vår nasjonale frihet. Der har vi årsaken til ulykken.

Presidenten: Presidenten vil foreslå, at tiden for de talere som herefter tegner sig begrenses til inntil 2 minutter — og anser det for enstemmig bifalt.

Hr. Seip har hatt ordet 2 ganger og får ordet til en kort bemerkning.

Seip: Det synest meg at det hr. Sverdrup sa, ikkje hadde den rette adresse, når han adresserte det til statsråd Torp og ikkje til hr. Moseid. Eg vil også her, på same måten som statsministaren, taka meg undan rett til i eit ope møte å gjera greie for dei grunnar som har lege under det arbeidet som har vore gjort i forsvarssaka i dei seinare år frå mitt parti og meg. Men eg vil sterkt átvara mot at eit slikt møte i denne tid får karakter av ein oppvask millom partia. Det er ikkje tider til det no.

Ørbæk: Jeg kan helt slutte mig til de siste bemerkninger fra den siste ærede taler. Jeg tror ikke tiden nu er inne til det man kaller en opvask om, hvem der har skylden, og i mit første innlegg forsøkte jeg å holde den tone, at det ikke skulde være nogen pryling her. Det jeg uttalte var vesentlig ros, tror jeg, for hvad der i det siste var gjort, og jeg står ved det. Imidlertid er der, særlig fra finansministeren, kommet uttalelser som ikke kan stå uimotsagt. Jeg skal heller ikke nu gå i bredden med nogen opvask, men jeg vil bare minne om nogen ganske få ting som ikke trenger nogen ytterligere kommentarer. Det er ikke så svært mange år siden, at arbeiderpartiet her i salen for fullt alvor foreslo forsvaret helt nedlagt, alle militære skoler stoppet, alle øvelser sløffet, offiserene skulde sendes ut i annet arbeide eller pensjoneres, i det hele tatt så full rasjonering som det var mulig, og man foreslo virkelig at to undervannsbåter som stod halvferdige på beddingen i Horten, skulde man stoppe arbeidet på og ikke gjøre ferdige. Og i forsvarsordningen av 1933 foreslo de også et vaktvern som ikke skulde ha noget militært anstrøk, bare være vakt. Nuvel, dette kan det gå an å glemme, for jeg innrømmer — og jeg innrømmer det med glede — at arbeiderpartiet i de senere år har inntatt en helt annen holdning, og jeg har så mange ganger sagt i de dager da polemikken om dette pågikk sterkest, at min personlige tro var, at den norske arbeider var likeså patriotisk, likeså fedrelandskjærlig og en likeså varm forsvarer av sine hjem som nogen annen her i landet. Det viser sig, at jeg da gav uttrykk for det som er riktig. Det får være nok med det.

Presidenten: De efterfølgende talere har inntil 2 minutter.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg skal greie mig med ganske kort tid. Jeg vil bare få lov til å takke hr. Moseid for, at han fremdeles

kan oprettholde den samme saklige og objektive tone som man er vant til å høre fra hr. Moseid. Han har feltd dommen over arbeiderpartiets nasjonale innstilling, og det er vel så da, når hr. Moseid har sagt det, for det nytter ikke å diskutere med hr. Moseid, det vet jeg fra gammel tid.

Presidenten (Hambro): Flere talere er ikke inntegnet.

Presidenten vil gjerne som representant bare henstille til forsvarsministeren å dra omsorg for at alle de som nu er innkalt til øvelser, virkelig får øvelser og blir sysselsatt,

og at vi ikke får om igjen det som hendte i altfor stor utstrekning under den forrige krig, at de innkalte mannskaper ved nøytralitetsvakten ikke fikk arbeide, ikke fikk øvelser og ikke fikk inntrykk av at det hele gjaldt alvor. Der ligger stor vekt på at man virkelig får nyttiggjort tiden.

Protokollen for det hemmelige møte referertes og foranlediget ingen bemerkninger.

Møtet hevet kl. 13,5.
